

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Forkynnelse i Herrens tjeneste?

"På hvilken måte kan nærhetsetikken belyse etiske utfordringer knyttet til forkynnerens autoritet og troverdighet og konfirmantens sårbarhet og integritet i forbindelse med forkynnelse for konfirmanter?"

Silje Mathea Kleftås Nygård

Veileder:

Professor Svein Olaf Thorbjørnsen

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne
utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, våren 2014

AVH504 -Spesialavhandling med metode (30 ECTS)
Profesjonsstudiet i teologi

Innholdsfortegnelse

FORORD	4
<hr/>	
1. INNLEDNING	5
1.1 TEMA	5
1.2 PROBLEMSTILLING	6
1.3 METODE, MATERIALE OG DISPOSISJON	7
1.4 MÅLSETTING	8
2. KONFIRMANTEN OG KONFIRMASJONSTIDEN	9
<hr/>	
2.1 HVEM ER KONFIRMANTEN?	9
2.2 HVA SKAL LÆRES I KONFIRMASJONSTIDEN?	10
2.2.1 OMFANG	10
2.2.2 KONFIRMASJONSTIDEN I TEOLOGISK LYS OG KONFIRMASJONSTIDENS INNHOLD	11
2.3 KONFIRMANTENS IDENTITET, INTEGRITET OG SÅRBARHET	13
2.3.1 IDENTITET	13
2.3.2 INTEGRITET	15
2.3.3 SÅRBARHET	16
2.3.4 DE UNGES RELIGIØSITET	17
2.3.5 OPPSUMMERING	18
3. FORKYNNELSE FOR UNGDOM	20
<hr/>	
3.1 HVA ER FORKYNNELSE?	20
3.2 FORKYNNELSE SOM KOMMUNIKASJON	22
3.2.1 NONVERBAL KOMMUNIKASJON	22
3.2.2 VERBAL KOMMUNIKASJON	26
3.2.3 KOMMUNIKASJON I GRUPPER	29
3.3 FORKYNNEREN SOM PERSON	30
3.3.2 AUTORITET	32
3.4.1 AUTORITET I SKRIFTEN	35
3.4 SÆRPREG I FORKYNNELSE FOR UNGDOM	36
3.5 OPPSUMMERING	39
	39
	2

4. NÆRHETSETIKK	41
4.1 HVA ER NÆRHETSETIKK?	41
4.1.1 EMMANUEL LEVINAS	44
4.2 KNUD EJLER LØGSTRUP	44
4.2.1 DEN ETISKE FORDRING	45
4.3 PROFESJONSETIKK	47
4.3.1 MAKT	48
4.3.2 ANSVAR	48
4.3.3 TILLIT	50
4.3.4 RESPEKT	51
4.4 OPPSUMMERING	51
4.5 OPERASJONALISERING	53
5. HVILKE ETISKE DILEMMAER BELYSER NÆRHETSETIKKEN?	54
5.1 NÆRHETSETIKKEN OG AUTORITET/MAKT	54
5.1.2 ÅNDELIG MAKT	56
5.2 LØGSTRUPS TILLITSTANKER OG FORKYNNERENS TROVERDIGHET	57
5.3 NÆRHETSETIKKENS SYN PÅ ANSVAR OG RESPEKT I MØTE MED KONFIRMANTENS INTEGRITET OG SÅRBARHET	58
6. ET BLIKK PÅ VEIEN VIDERE	61
LITTERATUR	63
NETTSIDER	65

Forord

Det er juni 2014 og denne avhandlingen er endelig ferdig! Det har vært en tålmodighetsprøve, en utfordring, en spennende tid og ikke minst en eksamen i selvdisiplin. Det er veldig mange som fortjener en spesiell takk for å ha holdt ut med meg dette semesteret, jeg vet at det ikke alltid har vært like morsomt.

Takk til Tor Erik. Takk for hjemmekontoret du laget til meg. Takk for tålmodighet og oppmuntring i innspurten når jeg regelrett har bodd på MF. Takk for middagene du har laget. Takk for at du har lest korrektur.

Takk til mormor og bestefar for å ha vært trofaste med middag hver tirsdag. Takk for oppmuntring, økonomiske bidrag så jeg har kunnet vært på lesesalen istedet for på jobb. En spesiell takk til mormor som hjalp meg godt på vei i valg av tema og har lest gjennom oppgaven og kommet med kommentarer og forslag til forbedringer. Dere er de beste!

Takk til mamma som har lufta meg en gang i uka med indisk mat og chai gram gram.

Takk til Løkka Ten Sing. Takk for at dere er de dere er. Takk for tålmodigheten dere har vist i innspurten, takk for morsomme Snapchats og morsomme bilder.

Takk til Tore og Hanne for oppmuntring, fine samtaler og forståelse for at jeg har vært litt fraværende dette semesteret. Jeg setter enormt pris på dere.

Takk til Ellen som på kort varsel, og på rekordtid, leste gjennom oppgaven og ga meg konstruktive, oppmuntrende og flotte kommentarer.

Takk til Studentrådet på MF for tålmodigheten! Dere er en fin gjeng.

Og ikke sist, men definitivt ikke minst. Takk til min veileder Svein Olaf Thorbjørnsen for å ha engasjert seg i temaet mitt og kommet med nye ideer og tanker når mine egne bare har vært surr. Takk for at du ga meg retning i jungelen av litteratur og ideer. Takk for utallige timer med veiledning og tanke-spinn om veien videre.

1. Innledning

I dette innledningskapittelet vil jeg redegjøre for hvorfor jeg skriver om akkurat dette temaet i tillegg til at jeg vil redegjøre for problemstilling, materiale, metode og målsetting med avhandlingen min.

1.1 Tema

Cirka 41.000 ungdommer konfirmeres i Den norske kirke hvert år. Ifølge Oslo bispedømme vil det si at det er 44% av norske ungdommer velger å konfirmere seg i kirken. Ikke alle av disse er døpt som barn; i 2003 ble det gjennomført hele 267 konfirmantdåper i Oslo bispedømme og trenden er økende¹.

I 2010 fikk Den norske kirke en ny plan for trosopplæring, som heter Gud gir – vi deler, og som veileder til dåps- og trosopplæring for barn og unge i alderen 0-18 år. Kirken har en hovedsatsning på ungdommer som er i konfirmasjonsalder, hvor størstedelen av fokuset ligger nettopp på konfirmasjon og tiden før selve konfirmasjonsdagen². Ifølge Plan for trosopplæring er "målet for konfirmasjonstiden å vekke og styrke troens liv som gis i dåpen, slik at de unge kan leve sitt liv i forsakelse og tro, tilbedelse og tjeneste som Jesu Kristi disipler i hjem, menighet og samfunn"³. Konfirmantene skal gjennom 60 timer med undervisning hvor kjernetiltakene skal være gudstjenester, diakoni, undervisning og andakter. Det er nettopp andaktene som inspirerte meg til å velge tema til denne avhandlingen. Fra jeg var 16 år har jeg vært leder i det samme ungdomarbeidet i Oslo indre øst, nærmere bestemt på Torshov. Jeg har hovedsakelig vært ansvarlig voksenleder i Ten Sing, men jeg har også vært mye sammen med konfirmanter og vært med som leder for dem, både i rollen som underviser og forkynner.

¹ Holmqvist, 2007, side 76

² Gud gir-vi deler, 2010, side 22

³ Plan for trosopplæring, 2010, side 23

Jeg har ofte lurt på hvorfor disse ungdommene er i kirka hver uke. Har de valgt det selv eller er det foreldre som sier at de skal konfirmeres, noe noen gir uttrykk for når ting blir kjedelig eller de gjerne skulle prioritert andre ting?

I forlengelsen av dette og med min interesse for etikk som bakgrunn, begynte jeg å tenke på forkynnelsen konfirmantene får med seg og som de skal få med seg ifølge den tidligere nevnte Plan for trosopplæring.

I min tid som leder i Ten Sing har konfirmanter valgt Ten Sing som en slags "linje" i konfirmantundervisningen, og denne dekker en stor del av konfirmantåret. I Ten Sing har man ukentlig andakt på slutten av øvelsene: Disse er i all hovedsak rettet mot "de faste" ungdommene som er der frivillig og vet hva de går til, men konfirmantene er også med på denne lille andakten.

Jeg har også ofte tenkt på, enten det har vært i "min" Ten Sing-gruppe eller jeg har hørt om medstudenters arbeid, hvordan konfirmantene opplever disse stundene. For noen er det kanskje veldig naturlig å ha et åndelig fellesskap på denne måten, men for andre kan dette være veldig nytt og kanskje oppleves rart og fremmed.

Det er en kjent sak at ungdom ofte påvirkes av hverandre, og av andre ytre eller indre omstendigheter. Men hva er det som gjør at de påvirkes i den ene eller andre retningen i en forkynnessituasjon? Er det en forkynners eventuelle autoritære rolle eller er det noe personlig som rører i konfirmantens liv? Er det at forkynneren har oppnådd en tillitsrelasjon til konfirmantene, eller er det rett og slett en slags massesuggesjon, fordi "alle andre syns det er fint, så synes jeg det også"?

1.2 Problemstilling

Denne avhandlingen vil begrense seg til å omhandle forholdet mellom konfirmanten og forkynneren. Jeg kommer til å ta for meg retorikkteori, kommunikasjonsteorier og undersøkelser gjort om ungdom og tro, og ta utgangspunkt i nærhetsetikken i min drøfting på slutten av denne avhandlingen. Min problemstilling blir derfor:

"På hvilken måte kan nærhetsetikken belyse etiske utfordringer knyttet til forkynnerens autoritet og troverdighet og konfirmantens integritet og sårbarhet i forbindelse med forkynnelse for konfirmanter?"

1.3 Metode, materiale og disposisjon

Da det finnes lite stoff om akkurat min problemstilling, har jeg valgt å bruke nærhetsetikken som et verktøy for min drøfting. Jeg vil, ut i fra denne, drøfte etiske utfordringer knyttet til autoritet, troverdighet og konfirmantens sårbarhet og integritet.

Av materiale har jeg hovedsakelig valgt å gå ut i fra K. E. Løgstrup sine etiske teorier når det gjelder nærhetsetikken. I tillegg har jeg brukt undersøkelser som er gjort om ungdom og tro. Jeg har brukt homiletikk-literatur for å kunne skrive om forkynneren og forkynnerens rolle. Jeg har i tillegg brukt retorikkteorier for å kunne skrive om autoritet, overtalelse og påvirkning. I kapitlet om konfirmanten har jeg aktivt brukt konfirmasjonsplanen for Den norske kirke i tillegg til bøker om ungdom, identitet og kultur. Alt dette vil jeg bruke i en drøfting til slutt i avhandlingen hvor jeg drøfter hva nærhetsetikken belyser av etiske utfordringer.

Når det gjelder disposisjon vil det etter dette innledningskapitlet følge en introduksjon av konfirmanten og hva som forventes av konfirmanten i konfirmasjonstiden. I tillegg vil det bli skrevet om ungdommers identitet, sårbarhet og påvirkelighet. Undersøkelser om ungdom og hva som får dem til å være i kirka vil også komme inn under dette kapitlet.

I kapittel 3 vil jeg definere forkynnelse, men da med hovedvekt på forkynnelse for ungdom. Jeg kommer til å gå inn på kommunikasjonsteori og retorikkteori og se på hva dette har å si for en forkynners autoritet og troverdighet.

Deretter følger en innføring i nærhetsetikken og hva den er med hovedvekt på Løgstrup sine etiske tanker og teorier. Jeg kommer til å ta for meg etiske synspunkt på makt, respekt og tillit. Tilslutt vil det komme en drøfting hvor jeg bruker nærhetsetikken som verktøy for drøftingen.

1.4 Målsetting

Min målsetting med denne spesialavhandlingen er å øke bevisstheten rundt en forkynners autoritet og troverdighet i arbeidet med konfirmanter i lys av nærhetsetikken, samt at denne oppgaven skal bidra til å øke en forkynners bevissthet i forhold til konfirmantens integritet og påvirkelighet. Jeg håper at utgangspunktet i nærhetsetikken kan utfordre og være til berikelse for leseren innen et tema som det ikke finnes mye norsk litteratur om. Konfirmantarbeidet er etter mitt syn noe av det viktigste man gjør i kirka i dag, og jeg håper denne oppgaven kan være til oppmuntring og utfordring for forkynnere.

2. Konfirmanten og konfirmasjonstiden

I dette kapitlet kommer jeg til å ta for meg konfirmanten og hvem han eller hun er. I tillegg kommer jeg til å ta for meg konfirmantens påvirkelighet, identitet, sårbarhet og integritet.

2.1 Hvem er konfirmanten?

Konfirmasjonstiden gjennomføres det året man fyller 15 år. I denne perioden er konfirmanten midt i en tid hvor livet preges av mange forandringer og ikke minst utfordringer. Det å skulle bli konfirmert i kirka bærer med seg mange spørsmål, undringer og refleksjoner det er naturlig å ha i 14-15-års-alderen. Ifølge *Plan for trosopplæring* skal kirka være et sted hvor ungdommene opplever fellesskap og hvor de skal få kunnskap og rom for å reflektere og snakke om viktige valg og verdier. I tillegg til dette er kirka den viktigste, og kanskje eneste, arenaen ungdommen har for å uttrykke sin tro eller tvil. Dette gjøres sammen med jevnaldrende, men også sammen med voksenpersoner som er til stede og som har tid til samtale. Disse voksenpersonene er gjerne prester eller kateketer.

Gruppetilhørighet er viktig for ungdom i denne aldersgruppen. Det er fra de jevnaldrende de får bekreftelse på om de hører til, om de er bra nok og så videre. Det er ikke en selv som definerer normer eller verdier, det er det gruppen som gjør⁴. Dette er en nødvendighet i ungdommers liv og en viktig lærdom når de er på vei inn i voksenlivet hvor normer eller verdier defineres av et større fellesskap, ikke bare av vennegjengen eller familien.

Selv om det er lett å se konfirmantene som en stor gruppe med likt språk, like klær og ofte like meninger, er det viktig å huske at de er enkeltindivider og at bak gruppentallet er det ungdommer med forskjellige interesser, familiebakgrunn, livssituasjon, evner og kulturell bakgrunn. Dette er med på å forme ungdommene og hva de bringer med seg inn i en konfirmasjonssetting. Noen har et bevisst forhold til kirken, mens for andre er konfirmasjonsundervisningen det første møtet med kirken. Felles for dem alle er at de er i en fase av livet hvor de er midt mellom det å være barn og voksen. Mange føler seg voksne

⁴ Håndbok for Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke, 1998, side 63

og deltar i samtaler og diskusjoner som om de var mye eldre enn 15 år, men samtidig har de behov for å teste grenser og verdier og finne ut hvem de er som personer, slik som barn og unge ofte har.

2.2 Hva skal læres i konfirmasjonstiden?

I *Plan for konfirmasjonstiden* fra Den norske kirke legges det vekt på at konfirmasjonsundervisningen er et lærefelleskap. Kunnskapen om Gud skal skapes og bevisstgjøres ved en veksling mellom undervisning, egne erfaringer og opplevelser i kirken⁵.

Formålet med konfirmasjonstiden er å "vekke og styrke troens liv som gis i dåpen (...)"⁶ og eventuelt lede udøpte ungdommer som melder seg på konfirmantundervisningen til dåp. Hele menigheten har en forpliktelse til å inkludere konfirmantene i menighetsarbeidet og legge til rette slik at konfirmantene kan møte Gud gjennom Ordet og sakramentene⁷.

For at disse målene skal bli nådd skal det tidligere nevnte lærefelleskapet fungere og konfirmanten skal bli møtt, sett og tatt på alvor. Det skal skapes rom for tro, tvil og refleksjoner rundt det å være kristen i dag. Alt dette skjer i lokalmenigheten til konfirmanten og eventuelle samarbeidende menigheter i nærområdet.

2.2.1 Omfang

Et konfirmasjonsår varer som oftest i omtrent åtte måneder. Over disse åtte månedene skal det arrangeres cirka 45 samvær á 45 minutter. I tillegg skal konfirmanten være med på minst åtte gudstjenester inkludert konfirmasjonstidens obligatoriske gudstjenester som for eksempel samtalegudstjeneste⁸, presentasjonsgudstjeneste i begynnelsen av konfirmantåret og selve konfirmasjonsgudstjenesten. I tillegg er det også konfirmasjonsleir og/eller diakonale oppgaver.

Plan for konfirmasjonstiden forutsetter jevnlig kontakt mellom konfirmantkullet og menigheten. Konfirmantene skal gjennom konfirmantåret ha muligheten til å bli kjent med

⁵ Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke, 1997, side 2

⁶ Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke, 1997, side 2

⁷ Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke, 1997, side 2

⁸ Tidligere kalt overhøringsgudstjeneste

sin lokale menighet og arbeidet som foregår der. På den måten skal konfirmantene bli inkludert i lokalmenigheten og i arbeid som allerede finnes i lokalmenigheten.

2.2.2 Konfirmasjonstiden i teologisk lys og konfirmasjonstidens innhold

Da Kirkemøtet i 1991 vedtok *Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke*, var det første gang en fikk en gjennomgående plan for døpte fra 0-15 år i Den norske kirke. Senere har man i tillegg fått trosopplæringsplanen som skal sikre et tilbud til alle døpte mellom 0-18 år. *Plan for konfirmasjonstiden* ble for første gang vedtatt i Kirkemøtet i 1978 og den har siden den gang gått gjennom en del endringer.

Som en følge av *Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke* har konfirmasjon og konfirmasjonstiden fått en større og mer omfattende plass i kirkas tilbud til unge og i dåpsopplæringen. Målsettingen for konfirmasjonstiden er å leve og vokse som Jesu disipler i menighetens fellesskap. I denne målsettingen møtes både disippelfokuset og fellesskapsfokuset fra dåpsbefalingen.

Utgangspunktet for konfirmasjonstiden er dåpsbefalingen. Med bakgrunn i *Plan for trossopplæring* fra 2010 blir konfirmantledere pålagt å sørge for at de døpte får lære innholdet i den troen de blir døpt til. Kirken har et ansvar for å gi opplæring slik at opplæringen kan bli brukt til å tilegne seg kunnskap, bidra til vekst og bidra til modning i den døptes liv⁹. Dåpsbefalingen trekker linje mellom dåp og disippelskap, men også mellom dåpen og fellesskapet i den lokale menigheten, og den verdensvide kirke som den døpte også er en del av.

Konfirmasjonstidens læringsinnhold henger sammen med innholdet i *Plan for dåpsopplæring*. Læringsinnholdet kan deles inn i fire hoveddeler, som er felles for både *Plan for konfirmasjonstiden* og *Plan for dåpsopplæring*:

⁹ Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke, 1997, side 4

1. Konfirmanten og Gud

Trosbekjennelsen og Fadervår

2. Konfirmanten i menigheten¹⁰.

Gudstjenesten, nattverd og dåp

3. Konfirmanten i Guds verden

De 10 bud

Kjærlighetsbudet

4. Bibelen

Johannes 3,16

Innenfor disse fire hoveddelene brukes Bibelen og bibelfortellinger aktivt for å tydeliggjøre budskapet. Innholdet i konfirmasjonsopplæringen skal bygge på den lokale menighets dåpsopplæringsplan og være en naturlig forlengelse av den.

Man kan velge ulike arbeidsformer, men felles for alle er at konfirmantene skal delta på gudstjenester, andakter, diakoni og undervisning¹¹. Dette kan skje som egne arbeidsformer, men det bør flettes inn i andre felles arbeidsformer. Plan for konfirmasjonstiden sier at det er naturlig at alle arbeidsformer har både undervisning og andaktsliv integrert. Hvert samvær bør ha en andakt, enten i begynnelsen eller på slutten: Dette for å møte konfirmantenes eventuelle behov for stillhet og en opplevelse av det å være i kirken. Konfirmantene bør oppfordres til et eget andaktsliv hvor de leser bibelen, reflekterer og ber¹². Forkynnelsen er altså noe konfirmantene møter på hver konfirmasjonssamling de har.

I undervisningsdelen legges det vekt på å trekke inn refleksjoner og tanker fra den konteksten konfirmantene lever i, i tillegg til konkret arbeid med bibeltekster og samtale om bibeltekster.

¹⁰ Her integreres konfirmanten i allerede eksisterende arbeid i menigheten.

¹¹ Plan for konfirmasjonstiden, 1997, side 18-19

¹² Plan for konfirmasjonstiden, 1997, side 18

2.3 Konfirmantens identitet, integritet og sårbarhet

Som tidligere nevnt er konfirmantene i en alder hvor det er mye som skjer. Det er forandringer både i ens eget liv, men også i miljø og verdier. Gruppedynamikk spiller en stor rolle, og det gjør også konfirmantens eget liv og bakgrunn. Det er viktig å ha i bakhodet hvor i livet disse ungdommene befinner seg når de kommer til kirken for å bli konfirmert. Konfirmantens integritet og sårbarhet aktualiseres der hvor det skjer forkynnelse.

2.3.1 Identitet

I artikkelen *Ungdomstid, identitet og kvalifisering* sier Magnar Hjertnæs at puberteten er en periode der man verken føler seg som barn eller voksen og man er usikker på sin egen identitet og rolle i livet¹³. Hjertnæs trekker inn Erik H. Erikson og hans oppsett av individets emosjonelle utvikling, satt opp i åtte faser gjennom livet. I femte fase, som er puberteten, er fokuset på identitet. Motsatsen er rolleforvirring. Dette betyr at dersom ungdommen ikke utvikler en trygg identitet, kan dette føre til en rolleforvirring. Identitet handler om dannelsen av et godt og trygt selvbilde, noe som ofte innebærer at ungdommer i prosessen har svake eller dårlige bilder av seg selv. Det er utviklingen av identiteten som preger ungdomsfasen og det er spesielt i ungdomsfasen at ungdommen selv er bevisst på dette. Ungdommene opplever en større grad av frihet fordi det er svært mange valg i livene deres. De kan velge venner, hva de vil gjøre videre i livet, fritidsinteresser og livsstil¹⁴. Ungdommene må gjøre valg på alle disse feltene i tillegg til mange andre og det er disse aktive valgene og konsekvensene av dem som skaper en ungdoms identitet. Identiteten skapes ved hjelp av godt spillerom i ulike fritidsaktiviteter og muligheten til å reflektere, skape og eksperimentere med både muligheter, roller, tro og tvil.

Det finnes tre hovedutfall når ungdom er i utviklingsfasen av sin identitet: Positiv identitet, negativ identitet og identitets- og rolleforvirring. Den positive identiteten er resultatet av at man har tatt heldige valg opp gjennom oppveksten, men spesielt i ungdomsårene. Den negative identiteten er en identitet preget av en antisosial karakter i tillegg til at den kan handle om kriminalitet, rus og aggressivitet. Denne retningen er destruktiv. Identitets- og rolleforvirring handler som tidligere nevnt om en utrygg identitet som kan være preget av

¹³ Hjertnæs, 2004, side 192

¹⁴ Aagre, 2003, side 72

usikkerhet på seg selv eller relasjoner til andre, eller en utrygg identitet på grunn av hendelser i livet. Erikson bruker eksempelet med soldater som har kommet hjem etter en tid i krig og har traumatiske krigsopplevelser friskt i minne.

Ungdommers store behov for å bli akseptert i en gruppe har også med identitetsskaping å gjøre. De har behov for å være lik andre venner og som følge av dette kan de være intolerante ovenfor andres meninger og væremåter. Et slikt egosentrisk selvbilde er en del av prosessen med å skape sin egen identitet¹⁵. Dette behovet for å bli akseptert henger sammen med den prosessen det er å rive seg løs fra foreldre, og å skape seg en egen identitet og å skape sine egne relasjoner til andre mennesker på egen hånd.

Erikson har riktignok blitt kritisert for denne teorien¹⁶ fordi han fokuserer mye på at ungdom må tilpasses de allerede eksisterende omgivelsene. Kritikken går blant annet på at Erikssons forståelse av identitet som begrep er for fastlåst og henger lite sammen med det moderne samfunnet hvor mennesket konstant er i endring og fleksibiliteten råder¹⁷. Kritikken peker også på at denne fastlåstheten av identitetsbegrepet kan føre til at muligheten for selvutvikling og skapelse av egen identitet blir mindre.

Det man kan se av Erikson sin teori, både selve teorien, men også kritikken av den, er at dette innebærer en sammenheng mellom indre prosesser i ungdommene og ytre påvirkninger. Disse kan være fra venner og bekjente, men også fra trygge stabile voksenpersoner og et trygt miljø hvor de har frihet til å utfolde seg. Ungdommene får, i møte med andre mennesker, reaksjoner på sin oppførsel og væremåte og disse reaksjonene setter da i gang disse indre prosessene¹⁸. Kommunikasjon er et viktig stikkord. Vi kommuniserer med hverandre både verbalt og ved hjelp av gester og kroppsspråk. Dette skal jeg komme nærmere tilbake til i kapittel 3 om forkynneren. Det er tolkningen og oppfattelsen av disse reaksjonene som gjør at de sakte, men sikkert bygger opp sin egen identitet.

¹⁵ Hjertnæs, 2004, side 194

¹⁶ Aagre, 2003, side 73

¹⁷ Aagre, 2003, side 73

¹⁸ Hjertnæs, 2004, side 199

Det er et viktig element med signifikante andre¹⁹. Dette er personer som er i en nær og tett relasjon med den enkelte ungdom, og denne personen har stor påvirkningskraft på den enkelte. Den signifikante andre kan rettlede og komme med råd i en større grad enn andre som står i relasjon til ungdommene. Eksempler på slike signifikante andre kan være familie, besteforeldre, lærere eller andre trygge og tillitsvekkende personer. I tillegg til signifikante andre får ungdommene påvirkning og inspirasjon fra ting som ikke er i direkte relasjon med dem selv, som for eksempel sosiale medier, musikk, filmer, tv-programmer og så videre. Den teknologiske utviklingen som finnes i dag har nesten ikke grenser for hvor mye den er med på å påvirke unge mennesker. Gjennom å sammenligne seg selv eller identifisere seg selv med andre personer eller grupper som finnes i media er disse gruppene og/eller personene indirekte med på å utvikle selvbildet og identiteten til ungdommene.

Det er et omdiskutert tema hvor ungdommer i dag kan finne rom og plass til å utvikle sin egen identitet²⁰. Det kan være for mye påvirkning fra sosiale medier og andre massemedier, men skolen spiller en viktig rolle i arbeidet med å utvikle sin egen identitet. Mye tyder på at ungdommene lettest utvikler sin egen identitet sammen med jevnaldrende. Dermed blir de felles verdier og holdningene til en gruppe ungdommer nesten like viktige, om ikke viktigere, enn å påvirke enkeltindivider. Ungdom må få lov til, gjennom et miljø med jevnaldrende, å lære og utvikle sine evner til samarbeid, kollektiv problemløsning og samspill. Dette er viktige innspill å ta med seg i konfirmasjonsundervisningen. Identitet og integritet både skapes og blir fastholdt i relasjoner med andre utenfor en selv.

2.3.2 Integritet

Integritet er forbundet med ærlighet. I Språkrådets ordbok blir integritet definert som selvstendighet og ukrenkelighet²¹. På engelsk kan det bli definert som "moral soundness", altså som noe moralsk. Dette kommer igjen i norsk språk, når en snakker om noen som ikke tar vare på integriteten sin²². Personlig integritet vil si at en person er selvstendig. Trusselen

¹⁹ Hjertnæs, 2004, side 199-200

²⁰ Hjertnæs, 2004, side 200

²¹ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=integritet&bokmaal=+&ordbok=bokmaal> (lest 4. juni 2014)

²² Rørvik, 1991, side 29

til integriteten kommer her fra mennesker og moralske handlinger som ødelegger integriteten. Dette kan for eksempel skje ved at andre personer ødelegger ryktet og/eller selvstendigheten til en person eller at en person ødelegger sin egen integritet ved umoralsk adferd. Det er den første muligheten som er mest aktuell i denne avhandlingen siden jeg skal ta for meg rollene til forkynneren og konfirmanten.

I relasjonen mellom en konfirmant og en forkynner er det mange ting som kan skje hvor integriteten til konfirmanten blir svekket. Forkynneren kan for eksempel ha kjennskap til familieforhold, sosiale problemer eller personlige opplevelser som kan brukes på en bevisst måte for å svekke en konfirmants integritet.

2.3.3 Sårbarhet

Sårbarhet er et begrep som ofte blir brukt i hverdagspråket, men også i det psykologiske fagspråket. Både i hverdagspråket og i psykologien viser sårbarhetsbegrepet til de individuelle forskjellene hos mennesker som møter like utfordringer i hverdagen. Sårbarhet kan handle om den positive åpenheten hos ungdommene, men det ligger en risiko og en utsatthet i denne sårbarheten²³. Sårbarheten i et ungdomsperspektiv handler om at en ungdom ikke takler det han eller hun skulle taklet i forhold til alder og utvikling.

I sammenhenger hvor ungdom skal få lov til å utfolde og utvikle seg, slik som i en konfirmanttime, er det viktig for voksne ledere å ha en viss kunnskap om den normale utviklingen til barn og unge²⁴. På den måten kan man lettere identifisere styrker og sårbarheter hos den enkelte ungdom i konfirmantgruppa.

Som det ble nevnt i *Plan for trosopplæring* skal kirka og konfirmantundervisningen være et sted og en mulighet der konfirmantene opplever fellesskap og hvor de skal få rom til både å reflektere og å snakke om viktige valg og verdier. Dette skal de få mulighet til med hele seg og med alle sine tidligere erfaringer. Konfirmantene kommer til kirka i en overgangsfase i livet hvor det er mange endringer. I denne overgangsfasen kan konfirmantene kjenne på en

²³ Sørvig, 2010, side 24

²⁴ Sørvig, 2010, side 26

sårbarhet og en usikkerhet som kanskje ikke har vært til stede tidligere²⁵, men denne sårbarheten kan bidra til å oppdage nye sider og nye tenkemåter på en positiv måte.

I dette inngår ansvaret konfirmantledere har for å bidra til at konfirmantene trenes i og får erfaring med å sette grenser for seg selv og å respektere andres grenser. Et miljø som er tydelig på disse grensene gir rom for at konfirmantene kan reflektere og snakke om valg og verdier uten å være redd for å tråkke over andres personlige grenser eller eventuelle grenser satt i kirka. I møte med konfirmanter må kirka være et sted hvor kirkas grenser er gjennomtrengelige slik at konfirmanten kan tenke og reflektere over konfirmasjonstiden.

En slik gjennomtrengelig grense vil påvirke både budbærer (kirka) og budskapet (undervisningen).

2.3.4 De unges religiøsitet

Det å skulle beskrive unges religiøsitet som en utviklingsprosess er begrenset med tanke på to ting. For det første er den religiøse utviklingen avhengig av erfaringer gjort i hjemmet, og den unges oppvekstmiljø er avgjørende. Slike erfaringer varierer stort fra familie til familie. For det andre kan den psykologiske modenheten til den unge variere og den kan neppe betraktes som nødvendig for utviklingen²⁶. Religionen er slik at det er mennesker som må ta et valg og om en skal ha et modent forhold til religionen, må en selv ha tatt valget. J. W. Fowler²⁷ beskriver tro som en måte å være i en mellommenneskelig relasjon som er basert på gjensidig tillit, slik man senere skal høre om i nærhetsetikken. Trosfellesskap mennesker i mellom forutsetter en lik lojalitet mot like verdier²⁸. Disse verdiene representerer et slags overnaturlig miljø som mennesker har tillit til. Fowler mener at for unge mellom 12 og 18 år blir troens rolle i ens liv understreket i identitetsdannelsen som jeg tidligere snakket om. Troen er konvensjonell; den samsvarer med slik ungdommen oppfører seg og tenker. Ungdommene skal forsøke å forene alle de ulike synspunktene de har i et slags system. Dette kan være ubevisst og grunnlaget for vurdering er ikke alltid til stede. De individuelle

²⁵ Hermstad, 2010, side 19

²⁶ Evenshaug og Hallen, 2001, side 363

²⁷ Evenshaug og Hallen, 2001, side 362

²⁸ Evenshaug og Hallen, 2001, side 362

forskjellene når det gjelder utvikling av tro blir enda større når de unge når konfirmasjonsalder. Forskjellene blir mer mangfoldige og varierte.

Undersøkelser gjort av Paul Otto Brunstad i 1997 viser at et stort flertall av ungdommer har positive holdninger til kristendommen, men disse holdningene er ikke preget av kirkens tradisjonelle tro²⁹. De religiøse holdningene er abstrakte spekulasjoner uavhengig av et trosfellesskap som en kirke. De samme ungdommene hevder at kristendomsundervisningen i skolen har hatt liten innflytelse på deres tro, men kirkens ritualer har i større grad klart å fenge ungdommene.

En religiøs identitet eller en opplevelse av en indre religiøsitet kan ikke betraktes som et utviklingsprodukt. Med psykologiske øyne må den ses på som en personlig bestemt overbevisning der også tvil er en viktig faktor.

2.3.5 Oppsummering

Konfirmantene i Den norske kirke har et undervisningsopplegg som går på 45 samvær á 45 minutter hver. I disse samværene skal Bibelen brukes aktivt og bibelfortellinger skal tydeliggjøre budskapet. Konfirmantene skal i tillegg være med på minst åtte gudstjenester. Ifølge Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke er formålet for konfirmasjonstiden å ”vekke og styrke troens liv som gir i dåpen for at de unge kan leve i menighetens fellesskap og vokse som Jesu Kristi disipler”³⁰. Hvordan oppleves dette av ungdom som er midt i en intens periode av livet hvor identitet skapes og relasjoner skal bygges på egen hånd?

Ungdom er avhengige av signifikante andre, tillitspersoner som er i en nær relasjon med ungdommen. Denne personen har stor påvirkningskraft for ungdommen. Slike signifikante andre kan som sagt være mor, far, besteforeldre, lærere eller andre trygge og tillitsvekkende voksenpersoner.

Integriteten til ungdommen er viktig. Det å ha personlig integritet vil si at en person er selvstendig og har egne meninger og selvstendige tanker. Det å svekke en persons integritet

²⁹ Evenshaug og Hallen, 2001, side 372

³⁰ Plan for konfirmasjonstiden, 1997, side 2

ved for å ha kjennskap til familieforhold, sosiale problemer eller personlige opplevelser og å bruke dette på en bevisst måte er betenkelig og en måte å utøve makt på i tillegg til å svekke konfirmantens integritet.

Konfirmantene kommer til kirka i en overgangsfase i livet hvor det er mange endringer som skjer. I denne overgangsfasen kan konfirmantene kjenne på en sårbarhet og en usikkerhet som kanskje ikke har vært til stede tidligere i livet, men denne sårbarheten kan bidra til å oppdage nye sider og nye tenkemåter ved ungdommene som tidligere ikke har vært til stede.

Sårbarhet kan være positivt, men det finnes også en risiko og en utsatthet i denne sårbarheten ungdommen bærer meg seg inn i konfirmasjonstiden. Hvor langt kan en forkynner gå før en krenker denne sårbarheten?

3. Forkynnelse for ungdom

Jeg har nå sett på hva konfirmantene skal gjennom i løpet av konfirmanttiden ifølge *Plan for konfirmasjonstiden* og hva som kjennetegner ungdom i konfirmantalder. I tillegg har jeg vært innom konfirmantens identitet, integritet, sårbarhet og påvirkelighet.

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på den som konfirmanter møter i denne undervisningen. Jeg skal se på forkynnelse og hva som definerer forkynnelse. Jeg kommer til å skrive om forkynneren og forkynnerens autoritet og troverdighet, spesielt med tanke på forkynnelse for konfirmanter.

Språk er fundamentet i all kommunikasjon og det er en menneskerett å kunne uttrykke seg ved hjelp av språket. Derfor kommer en del av dette kapitlet til å omhandle kommunikasjon og kommunikasjonsteori. Forkynnelsen skjer ved hjelp av kommunikasjon, og dermed viktig å diskutere med tanke på konfirmantens påvirkelighet som det ble skrevet om i forrige kapittel.

3.1 Hva er forkynnelse?

En forutsetning for å forkynne er menneskets evne til å forstå og høre Guds ord. Dette er ikke bare en forutsetning, men også tilknytningspunktet i forkynnelsen³¹. Forkynnelsen skal skape overbevisning, den skal rettlede og den skal gi hjelp og håp. Om Guds ord blir fortalt til ungdom på en måte så de kan høre noe meningsfylt, kan Gud skape tro i mennesket. Et mål for forkynnelsen er at det skal skape noe i mennesket³². Det skal skape gode gjerninger, gode tanker, håp og tro.

Jan Olav Henriksen skriver i sin artikkel *Å forkynne til begjær* at erfaringer er med på å bestemme hvordan man definerer teologi i dag. Erfaringen vi her må ta for oss er erfaringen konfirmantene sitter med, sammenblandet med erfaringer fra en forkynners liv som kan hjelpe, overbevise eller rettlede. Man kan ikke definere en teologi uten å ta hensyn til den

³¹ Magelssen, 1994, side 28

³² Barsnes m.fl, 2004, side 98

kontekst man lever i og den konteksten man skal forkynne i³³, og man må tenke på at konfirmanter er en annen gruppe å forkynne for enn på høymessen. Teologi kan åpne for nye forståelser og den kan utvide ens erfaringshorisont. Den kan derfor sees i et samspill med både kognitive og emosjonelle elementer i vår verden. På den måten er det alltid et samspill mellom teologi og erfaring, slik at teologien kan være hjelpelig med å tolke ens erfaringer og i tillegg åpne for å erfare nye ting. Henriksen skriver videre at om ungdom i dag skal oppleve at kristen forkynnelse skal treffe dem, må teologien i budskapet som blir forkynt klare å gi ungdommene en dypere innsikt i egne erfaringer og eget liv. Teologien må klare å få frem elementer og sider ved konfirmantens livserfaring som før ikke har vært til stede, erkjennelser må komme til overflaten. Disse nye elementene settes inn i en ny ramme som nå kan brukes for å se sitt eget liv i sammenheng. Da virker teologien livsnær. Dette krever at man har satt seg inn i konfirmantenes livssituasjon.³⁴

Som tidligere nevnt er ungdom i en spesiell fase av livet når de kommer til kirken i konfirmasjonstiden. Ungdom i konfirmasjonsalder opplever at de skal forme egen identitet, de skal reflektere over livet og de store spørsmålene og de er generelt på leting etter svar og mening. På grunn av at det er så mye som skjer i livene til konfirmantene, kan det føles vanskelig å "treffe" med forkynnelsen og det oppleves som vanskelig å stå i en situasjon der man skal forkynne for konfirmanter. Samtidig er det viktig å huske på at forkynnelse for konfirmanter er å møte konfirmantene der de er i livet og ta de store og vanskelige spørsmålene på alvor³⁵. Forkynnelse for ungdom har potensiale til å bli trosskapende ved at man tar opp vanskelige spørsmål om tro og tvil og "bringer Gud på banen"³⁶ i en fase der konfirmantene utvikler både identitet og tro.

Det er viktig å være klar over at mange konfirmanter allerede har satt ord på sin tro og sier at de ikke tror på Gud. Det kan da være viktig for en forkynner å finne ut hva som ligger bak et sånt utsagn. Konfirmanten kan ha en tro, men vil ikke være som alle andre som tror på Gud, for eksempel³⁷, eller så kan det ligge mer bak et slikt utsagn. Det kan være seg

³³ Henriksen, 2004, side 257

³⁴ Henriksen, 2004, side 258

³⁵ Barsnes m.fl, 2004, side 8

³⁶ Barsnes m.fl, 2004, side 9

³⁷ Barsnes m.fl, 2004, side 14

vanskelige opplevelser i barndommen eller andre opplevelser som gjør det vanskelig å tro. Dermed er det viktig at forkynneren viser respekt for konfirmanten og dens bakgrunn og livshistorie. På den måten kan forkynneren hjelpe til med å avklare bakenforliggende årsaker.

3.2 Forkynnelse som kommunikasjon

For at dette skal kunne skje, er det viktig å sette fokus på forkynneren. 80% av all kommunikasjon skjer ikke-verbalt³⁸. Alt det en forkynner *ikke* sier er minst like viktig. Ting som erfaringer, holdninger, troverdighet og autoritet blir oppfattet av konfirmantene, enten man vil det eller ikke. Derfor er det nonverbale man presenterer minst like viktig for at forkynnelsen skal gjøre inntrykk på konfirmantene.

3.2.1 Nonverbal kommunikasjon

Nonverbal kommunikasjon er den kommunikasjonen som skjer uten ord, det motsatte av verbal kommunikasjon³⁹. Musikk, arkitektur, lukt og temperatur er eksempler på nonverbal kommunikasjon. Dette avsnittet kommer til å være begrenset til den nonverbale kommunikasjonen som skjer i en samtale mellom mennesker ansikt til ansikt. Da innebærer den nonverbale kommunikasjonen mimikk, gester, kroppskontakt, kroppsbevegelser og bruk av både avstand mellom mennesker og rommet man snakker i.

Ofte brukes flere nonverbale uttrykk samtidig, for eksempel så nikker og smiler man. Og av og til snakker man også samtidig. Slik vil det nonverbale være med på å understreke, svekke eller forsterke det som blir sagt. Nesten alle samtaler mellom mennesker er multimodale, det vil si at samtaleforegår både verbalt og nonverbalt⁴⁰. En oppmerksom samtalepartner kan ofte gjette seg til hva slags sinnsstemning andre som deltar i samtalen er i ved å tyde ansiktsuttrykk og kroppsspråk. Den nonverbale kommunikasjonen bidrar til å skape tillit eller mistillit i kontakten mellom samtalepartnerne⁴¹. Nonverbale reaksjoner kommer ofte spontant, og på den måten også ubevisst eller halvveis bevisst, og dermed kan det fortelle mye om følelser, stemninger, ønsker og forventninger.

³⁸ Barsnes m.fl, 2004, side 13

³⁹ Dahl, 2013, side 176

⁴⁰ Dahl, 2013, side 176

⁴¹ Eide, 1996, side 38

Nonverbalt språk er et språk på samme måte som det verbale språket. Vi sender, tar i mot og tolker tegn, slik som når en vinker, ser samtalepartneren i øynene, snur seg bort fra samtalepartneren, rynker pannen og så videre⁴². All bruk av kroppen som kommunikasjonsmiddel kalles kinesikk og en stor del kroppshandlinger har gitt opphav til spesielle uttrykk i språket, såkalte idiomer. Slike handlinger er tegn som *kan* brukes i kommunikasjon, men det er ikke nødvendig eller hensiktsmessig siden det ikke er alle kroppshandlinger som har til hensikt å være kommunikativ. Dette kan være uttrykk som for eksempel "å bøye seg for" eller "ta av seg hatten for" eller "holder avstand fra"⁴³. I tillegg er det handlinger vi mennesker gjør som vi antageligvis ikke har kontroll over, slik som gjesping, rødming eller blinking. Slike handlinger har en som sagt ikke kontroll over og kan bli oppfattet som kommunikasjon selv om de ikke er ment som kommunikative tegn.

Ansiktet er den mest kommunikative delen av kroppen en har, etterfulgt av hendene. Mange pleier å si at det er ansiktet som røper en, og det kan ofte stemme. I ansiktet kan en oppfatte sinnsstemninger og følelser⁴⁴. Ansiktet er uttrykksfullt og det blir ofte observert nøye under en samtale. Samtalepartneren kan oppfatte smil, små rykninger, nikk, grimaser, øyebryn og rynker. Det meste kan tillegges mening, ofte tillært i en spesifikk kulturell kontekst, men det finnes også variasjoner mellom kjønn, alder og kontekst. Ansiktsuttrykk slik som å rynke på nesa eller å geipe kan ofte oppfattes ulikt i andre kulturer. Andre ansiktsuttrykk kan være illustrasjoner, som for eksempel grimaser. Pannen er det området i ansiktet som har flest samtaleregulatorer nest etter blikket.⁴⁵

Øynene har evne til å kommunisere, det er mye som blir sagt bare med øynene. En kan oppnå øyekontakt, unngå øyekontakt, flakke med blikket eller lukke dem. I en samtalesituasjon brukes øynene som en samtaleregulator og i en samtale med flere deltakere skiftes blikket ofte. I gruppesamtaler, slik som konfirmantundervisning, har det blitt anslått⁴⁶ at inntil 30% av blikkene man sender har en varighet på cirka ett sekund. Dette

⁴² Dahl, 2013, side 177

⁴³ Dahl, 2013, side 177

⁴⁴ Dahl, 2013, side 179

⁴⁵ Dahl, 2013, side 181

⁴⁶ Dahl, 2013, side 182

for å signalisere til personen man ser på at man, på en nonverbal måte, er klar for å snakke eller lytte til personen. For tilhørerne sin del, altså konfirmantene, er øynene en måte å uttrykke interesse, eventuelt mangel på interesse. Å himle med øynene eller å se en helt annen vei viser at man ikke tar personen som snakker på alvor. Hva har dette å si for en forkynner? Slike tegn kan vise at man ikke har truffet helt med forkynnelsen.

Gester og håndbevegelser understreker det som sies. Nordmenn og skandinaver bruker håndbevegelser og gester, men vi er kjent for å være mer tilbaketrukne med dette enn for eksempel mennesker fra områdene rundt Middelhavet. Gester har forskjellige betydninger i forskjellige kulturer, noe det kan være nyttig å være oppmerksom på, spesielt om en har et konfirmantkull som ikke bare består av etnisk norske konfirmanter. Gester som kan oppfattes forskjellig kan være noe så enkelt som å vinke på noen. I Norge bruker en fingeren eller hånden med håndflaten opp. I en del kulturer i Afrika og Asia anses denne vinkemåten som fornærmende. Normal vinking for disse ville vært å vinke med håndflaten ned. Selv om gester uttrykker en persons følelser og holdninger, er det noen gester som også krever en mottaker. Dette kan for eksempel være en finger over leppene for å si "hysj" eller hånden bak øret for å si at noen må snakke høyere⁴⁷. I subkulturer er det vanlig at egne og spesielle tradisjoner for gester og tegn blir til og er en stor del av kommunikasjonen⁴⁸. I kriminelle subkulturer sies det å være et godt utviklet tegnspråk og nonverbal kommunikasjon, rett og slett for å kunne kommunisere så ingen andre enn de involverte vet hva som "sies".

Kroppsbevegelser, altså kinesikk, og kroppsstillinger, handler om hvordan man bruker kroppen i en samtale. Når man snakker til en stor forsamling, merker en fort om forsamlingen følger med eller om man snakker til ingenting. Ens egne kroppsbevegelser blir ofte en refleks av den andres bevegelser. Om en snakker med stor entusiasme og samtidig lener seg fremover, kan man legge merke til at samtalepartneren gjør det samme og dermed blir mer entusiastisk⁴⁹. Dette kalles synkronisering⁵⁰. Mange kroppsbevegelser er

⁴⁷ Dahl, 2013, side 185

⁴⁸ Weihe, 1997, side 93

⁴⁹ Dahl, 2013, side 186

⁵⁰ Dahl, 2013, side 186

følelsessymptomer som gir uttrykk for sinnsstemninger og hvordan man har det. Mange av disse følelsessymptomene er ikke bevisste handlinger.

Nonverbal kommunikasjon avslører ofte spontane reaksjoner og man er ofte ikke klar over at ens ansiktsuttrykk, kroppshandlinger og gester formidler noe til andre. Alt blir tolket ut i fra en referanseramme; et vennlig nikk eller et smil formidler noe til en annen, kanskje tydeligere og mer direkte enn verbal kommunikasjon. Kroppsspråk og verbal kommunikasjon stemmer som regel overens, men det finnes tilfeller der det ikke gjør det. I disse tilfellene er det mye som tyder på at samtalepartneren legger mer vekt på kroppsspråket enn det verbale språket. Kroppsspråket er mer spontant og uttrykker sterkere reaksjoner enn verbalt språk ofte kan.

Å være flink til å kommunisere nonverbalt kan sammenfattes i disse punktene⁵¹:

1. Øyekontakt, men ikke stirre.
2. Unngå å ha armer og ben i kryss, men heller ha en åpen og inviterende kroppsholdning.
3. Å ha en positiv kroppsholdning og virke interessert i samtalepartneren ved å lene seg litt fremover.
4. Å vise interesse ved å nikke bekreftende eller ved å si "mm".
5. Å ha en rolig og avslappet stemme og bevegelser som stemmer overens med dette.
6. Ansiktet skal uttrykke rolighet og til stede-værelse.

En bevisst og tydelig nonverbal kommunikasjon bidrar til å skape trygghet og tillit som kan bidra til å få motparten(e) til å åpne seg og dele sine egne tanker og følelser. Dette er et viktig punkt i forkynnelsen og kan hjelpe forkynneren med å skape større troverdighet. Nonverbal kommunikasjon kan være et viktig hjelpemiddel når man skal bygge relasjoner med mennesker. Alle mennesker har følelser de uttrykker, men det kan ofte være forskjellige uttrykk for forskjellige mennesker. Dette er viktig å huske på i en forkynnersammenheng hvor mange forskjellige ungdommer er samlet.

⁵¹ Dahl, 2013, side 193

3.2.2 Verbal kommunikasjon

”Verbal” kommer av det latinske ordet *verbum* og betyr ord. Verbal kommunikasjon er altså kommunikasjon med ord. Man skiller ofte mellom skriftlig og muntlig verbalspråk. I dette avsnittet kommer det til å være fokus på det muntlige verbalspråket i og med at det er dette man bruker når man forkynner. Muntlig verbalspråk er en kombinasjon av ord, stemmebruk og kroppsspråk⁵².

Det muntlige verbalspråket og den uformelle samtalen er den viktigste formen for kommunikasjon. Språk og ord kan tilpasses situasjonen og tilhørerne og en kan variere med smil og tonefall⁵³. Det muntlige språket følger heller ikke de strenge reglene som skriftlig språk gjør. En kan krydre språket med uhøytidelige ord som "vet du", "liksom" og noe som er spesielt vanlig blant ungdom i dag; "og han bare...". I tillegg finnes det ord og uttrykk konfirmanter i dag bruker, som en kanskje ikke bruker i sin egen dagligtale. Dette er krydder ungdommer merker fort om er påtatt eller ikke. Er det påtatt, mister en troverdigheten, og en risikerer da at ungdommene ikke vil ta en seriøst. Måten noe sies på har stor betydning i verbal kommunikasjon og det kan fort merkes om en er interessert i det man snakker om eller om man sier det fordi man må. Både stemme, tonefall og styrken i stemmen er viktige faktorer i formidling. Hvordan ting sies er ofte det som sies⁵⁴.

Når man er inne på den verbale kommunikasjonen, kommer man ikke utenom retorikken. Retorikk blir definert som talekunst eller veltalenhet⁵⁵. Aristoteles skrev at noen lykkes bedre enn andre i å hevde argumenter overfor andre og dermed etterprøve dem i etterkant. Retorikken sitt sentrale hovedtema er at behovet til tilhørerne er i fokus. Spørsmål en da kan stille seg er hva konfirmantene er opptatt av, hva skjer i konfirmantenes liv og hvilke tema er det konfirmanter synes det er interessant og lærerikt å høre om? Det å ha en retorisk innsikt hjelper en forkynner til å legge vekt på, og finne temaer som treffer tilhørerne, og holder på oppmerksomheten deres. For å treffe tilhørerne byr språket på mange muligheter og språket er det viktigste redskapet en forkynner har. Tilhørerne lytter

⁵² Dahl, 2013, side 134

⁵³ Dahl, 2013, side 135

⁵⁴ Dahl, 2013, side 172

⁵⁵ <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=retorikk&begge=+&ordbok=begge> (lest 4. juni 2014)

ikke bare til det som blir sagt med fornuften, men de lytter også med følelser og intuisjon⁵⁶. Morland skriver i sin bok *Å forkynne Guds storverk* at en forkynner har tre oppgaver: Å belære, behage og bevege⁵⁷.

Mange hevder retorikk handler om en effektiv overtalelse. Om noe er god retorikk bedømmes etter om tilhørerne overtales. Dette kan man selvsagt stille spørsmål ved i og med at retorikken er så vel innarbeidet i arbeidet med prekener og andakter, hvor hovedmålet til de fleste ikke er å overtale, men å hjelpe, gi oppmuntring, trøst, håp, rettlede eller å overbevise. Motsetningen til å bruke retorikken som effektiv overtalelse kom da det begynte å komme definisjoner som ville bestemme retorikken som en form for etisk kommunikasjon⁵⁸. Å overtale noen kan oppleves som manipulativt i en situasjon med sårbare og lett påvirkelige ungdommer.

Retorikeren Isokrates mener at moralske kvaliteter ikke er den eneste forutsetningen for å bli en god taler. Dette fortsatte med Quintilian som sa:

”Definisjonen på retorikk som i størst grad passer til dens karakter, er at den er kunnskapen om å tale vel. For denne omfatter både alle dyder i retorikken og karaktertrekkene hos taleren, fordi ingen kan tale godt uten å være god.” (Kjeldsen, 2006, side 21)

Dette er et gammelt sitat, men dagens forskere er like opptatt av hvordan en kan drive med ansvarlig og moralsk retorikk. Dette er et tema som er spesielt viktig i forkynnelse for ungdommer i 14-års-alderen som lett påvirkes, både av hverandre, men også av personer de ser opp til og respekterer. Retorikk må vurderes ut fra etiske kriterier som redelighet og respekt for tilhørerne. Disse etiske kriteriene gjør slik at retorikken kan skilles fra begreper som misbruk og manipulasjon⁵⁹. Retorikk er dialogisk og har respekt for tilhørerne, mens propaganda er et begrep som brukes om den kommunikasjonen som hverken respekterer tilhørerne eller lytter til dem. Retorikken er dialogisk og propaganda er monologisk⁶⁰.

⁵⁶ Morland, 2007, side 56

⁵⁷ Morland, 2007, side 56

⁵⁸ Kjeldsen, 2006, side 21

⁵⁹ Kjeldsen, 2006, side 21

⁶⁰ Kjeldsen, 2006, side 21

Logos, pathos og ethos er de tre bevismidlene som en taler, eller forkynner, rår over⁶¹ og kan bruke aktivt. Tilhørerne overbevises av en tiltro til forkynneren som person, argumentene i seg selv eller at tilhørernes egne følelser involveres. Det optimale er at både logos, ethos og pathos trekker i samme retning og kan være med på å understreke og fremheve hverandre. Jeg skal nå se litt nærmere på hver av de tre bevismidlene:

Logos

Å belære tilhørerne går på å appellere til fornuften. Her er det logos som er viktig, altså det saklige innholdet. Ordene og det som sies er i fokus. Logos kan også bety resonnement og sikter dermed til argumentasjonen. Det er her argumentene i en andakt eller preken kommer inn. En forkynner bruker logos når en viser hva som er sant eller sannsynlig på grunnlag av overbevisende argumenter i hvert enkelt tilfelle.⁶²

Ethos

Når man behager tilhøreren er dette oppgaven som går på å få tilhørerne til å oppfatte forkynneren som en troverdig person og en person som vil tilhørerne det beste. Forkynneren er i sentrum, og det er ikke bare måten forkynneren sier ting på som er viktig, men også oppførselen. Det er forkynnerens ethos som er i fokus. Dersom folk tror på forkynneren, tror en også på det forkynneren sier. Dette må uansett komme av det som forkynneren sier, ikke på grunn av at man på forhånd kjenner forkynneren. Dette er en motsetning til det jeg senere i kapittelet skal ta opp som handler om troverdighet. Det er viktig å tenke på at det kan være en fordel for forkynneren at tilhørerne kjenner personen fra før, men rent retorisk er dette irrelevant.

Det er ofte i løpet av de første to minuttene av det man sier at det avgjøres om man har med seg tilhørerne eller ikke. Her vil tilhørere som ikke kjenner forkynneren fra før danne seg et bilde av forkynneren. Et viktig inntrykk av en forkynners ethos er det som skapes gjennom det forkynneren sier. En forkynners oppførsel oppfattes umiddelbart av tilhørerne og setter tilhøreren i en viss stemning. Dette henger sammen med pathos.

⁶¹ Morland, 2007, side 57

⁶² Andersen, 1995, side 34

Pathos

Pathos spiller på tilhørernes følelser. Forkynneren prøver, ved hjelp av pathos, å få tilhørerne til å føle på en spesiell måte. Forkynneren når lettere frem med budskapet sitt om en klarer å skape følelser som entusiasme, glede og latter. På denne måten involveres tilhørernes egen personlighet. Forkynneren bruker ikke bare seg selv og sin egen oppførsel, men valg av språklige bilder og fortellinger i logos-delen av forkynnelsen bidrar til å skape disse følelsene. I tillegg er bevisste valg av ord og uttrykk med på å skape bestemte følelser.

Å ville skape bevisste følelser som et virkemiddel er noe man burde være oppmerksom på som forkynner. Spesielt med tanke på forkynnelse for konfirmanter. Dette fordi man ikke vet hva slags følelser man *kan* fremkalle hos de unge med mindre man kjenner dem godt og vet hva slags livshistorie de tar med seg inn i konfirmanttiden. Det å skape bestemte følelser i bestemte situasjoner kan virke manipulerende og respektløst og vil gi utslag i at man får lite troverdighet og autoritet. Dette kan være med på å skape en følelse av en forkynner som misbruker sin autoritet for å fremkalle spesielle følelser for å oppnå en bestemt ting.

3.2.3 Kommunikasjon i grupper

Det er likheter mellom det å kommunisere i grupper og å kommunisere med bare en samtalepartner. Mye er likt, men forskjellen er at det i grupper er flere å forholde seg til og at det kan bli mer uoversiktlig. Det er også flere å ta hensyn til. Det kan være slik at gruppetilhørigheten får enkelte til å oppføre seg annerledes enn det en ville gjort for eksempel på tomannshånd⁶³. For å systematisere kan man dele inn ulike gruppetyper i to store grupper; primær- og sekundærgrupper⁶⁴. I primærgruppene er det så få deltakere at deltakerne kjenner hverandre ved navn og har et personlig forhold. Sekundærgrupper er de gruppene en føler en tilhørighet til, for eksempel mennesker med samme yrke eller nasjonalitet. Noen av disse gruppene kan ofte være en stor del av vår identitet. En gruppe konfirmanter kan godt være en blanding av disse to gruppene. Ofte kommer det konfirmanter fra forskjellige ungdomsskoler hvor noen kjenner hverandre veldig godt og andre blir helt nye i gruppa. Dette er det viktig å ta hensyn til i en gruppesituasjon. Det er

⁶³ Weihe, 1997, side 166

⁶⁴ Weihe, 1997, side 167

viktig å vise respekt og forståelse for at ikke alle føler seg like komfortable med å være i en stor og ukjent gruppe, men det er viktig å vise åpenhet og signalisere at det ikke er "farlig" å snakke høyt i en gruppe selv om man ikke kjenner mange fra før av. Tiltak for å riste sammen en gruppe kan for eksempel være bli kjent-leker og teambuildingøvelser.

3.3 Forkynneren som person

Det burde være viktig for en forkynner å ha et ønske om å være åpen og raus. En forkynner burde ha klargjort for seg selv på forhånd sitt eget ståsted og sin egen historie om hvordan en kom til tro. En forkynner som er åpen om dette og gir frihet til at konfirmantene kan tenke gjennom ting på egen hånd, er viktig. Det er også viktig å gi konfirmantene frihet til å tro, tvile, protestere og være fortvilet. På den måten viser man at man forstår konfirmantens kontekst når en forkynner.

3.3.1 Troverdighet

I den moderne kulturen vi lever i med sosiale medier og massemedier som påvirker oss, er kravet om ekthet og troverdighet viktig. Samtidig som folk deler mer og mer av sine egne liv til flere og flere mennesker, ser en behovet for å ha relasjoner som er ekte og nære. Spesielt blant ungdom er det et sterkt behov for ekthet og troverdighet. Troverdighet kan bli definert som en som er verdig til tillit og en stødig person. Leif Andersen bruker i sin bok *Teksten og tiden* ordet autensitet som en beskrivelse på hva som blir respektert, som en motsetning til autoritet⁶⁵. Autensitet kan oversettes til "dere betyr noe for meg"⁶⁶. Andersen kaller autensitet anti-narsissistisk og i beste fall selvforglemmende.

Å være forkynner har tidligere vært forbundet med at man ikke skal fremheve sin egen person, men heller være ganske tilbakeholden med å vise sin egen personlighet og sitt private jeg. Dette er nå noe man går tilbake på, for man har, spesielt når det gjelder forkynnelse for ungdom, funnet ut at det å være en troverdig person som er seg selv til en hver tid, i tillegg til forkynner, ikke er motsetninger, men heller noe som fungerer fint sammen. En forkynners holdning er viktig i forkynnelsen. Opplevs en forkynner som overlegen eller som en bedreviter som påpeker sin høye utdanning, skryter av kjente

⁶⁵ Andersen, 2006, side 164

⁶⁶ Andersen, 2006, side 167

personer en kjenner og så videre, hjelper ikke dette på troverdigheten⁶⁷, ei heller på kommunikasjonen med konfirmantene.

I dagens samfunn hvor man blir fylt opp med informasjon i alle mulige slags kanaler, er det tydelige forkynnerpersoner som trengs⁶⁸. Personer som kan å bruke seg selv og å gi av seg selv oppnår troverdighet. Ofte kan det være personen selv som er grunnen til at en andakt blir hørt eller ikke. Ungdom blir påvirket av mennesker de kjenner og setter pris på. De tror ikke på noen fordi personen som har uttalt noe de tror på er prest eller lærer, de tror på personen fordi de føler tillit til personen som enkeltmenneske⁶⁹.

I en undersøkelse utført av Morten Holmqvist i 2007 forteller konfirmantene om at personer som underviste dem måtte ha evnen til å skape et tillitsforhold mellom seg selv og konfirmantene. Konfirmantene beskrev konfirmasjonstiden som en tid for å stille spørsmål og en tid for nye tanker om Gud, verden og livet. Det å ha muligheten til å stille spørsmål var positivt og det var ikke flaut å stille spørsmål. Gjennom tillitsforholdet mellom konfirmant og konfirmantleder var ikke nødvendigvis det som ble sagt viktigst, men konfirmantlederen ble viktigere enn budskapet.

Ungdommers tro viser seg å være en individualistisk tro⁷⁰ med en sammensatt religiøs hverdag. Ungdommer møter et stort mangfold av religioner og tro i hverdagen sin og tar gjerne til seg det de liker fra forskjellige kilder⁷¹. Flere konfirmanter sier de tilhører kristendommen enn konfirmantene som sier de tror på Gud. Begreper blandes, men kristentroen påvirker fortsatt konfirmantenes tro. Det er ikke mange som har et aktivt gudstjenesteliv utenom konfirmasjonstiden. Dette kan henge sammen med at ungdommene også mener at forkynnelsen de har opplevd i kirka har vært kjedelig og ikke spesielt virkelighetsnær for konfirmantene. Flere konfirmanter oppgir at konfirmasjonstiden setter større og sterkere spor hvis forholdet til konfirmantlederen er godt. Dette viser at det er viktig for en forkynner/konfirmantleder å jobbe for å oppnå tillit og å være troverdig.

⁶⁷ Day m.fl, 2005, side 135

⁶⁸ Barsnes m.fl, 2004, side 26

⁶⁹ Barsnes m.fl, 2004, side 26

⁷⁰ Holmqvist, 2007, side 79

⁷¹ Øystese, 2000, side 240

Det minst troverdige når man er forkynner er å leve oppdelte liv. Det å være én person i én sammenheng og en annen person i en annen sammenheng gir mindre troverdighet. Hele og integrerte liv blir både trodd og berømmet. Dette gir en utfordring til for eksempel en konfirmantprest. Man må være konfirmantprest både om man møter konfirmanter på det lokale idrettsarrangementet og i kirka. Fordi man vil være troverdig etterspørres ens egen historie oftere enn andre ting.

3.3.2 Autoritet

Ungdom har absolutt ikke kastet alle autoriteter, men de ser på autoriteter på en annen måte enn tidligere. Man snakker om to typer autoritet:

1. Embedsautoritet i kraft av formell posisjon

Presteyrket har tidligere vært forbundet med denne typen embedsautoritet. En embedsautoritet er autoriteten man får i form av yrket sitt, et tillitsverv eller en lederfunksjon man har. Autoriteten blir da legitimert i form av å være arbeidsgiver, delegert myndighet eller et demokratisk valg⁷². I denne typen autoritet har ofte menneskene et klart avgrenset bestemmelsesområde. Dette er bestemt i arbeidsbeskrivelser, avtaler og lignende.

2. Personlig autoritet, man har en personlig relasjon til tilhører.⁷³

Det er personen som fyller prestejobben, og det er måten den gjør det på, som skaper autoritet⁷⁴. En personlig autoritet kan også være lik den naturlige autoriteten noen mennesker innehar. Mennesker med naturlig autoritet har ofte lett for å få med seg mennesker, enten det er venner eller konfirmanter. Denne typen autoritet er, i motsetning til embedsautoriteten, vanskeligere å legitimere. Her er det ingen arbeidsgiver eller oppdragsgiver som bestemmer hva slags autoritet personen har. Det er heller ikke lett å definere hva som gjør at dette personen har mer autoritet enn andre personer⁷⁵. Personlig autoritet kan være vanskelig å forstå og det kan være vanskelig å vite selv. En ung

⁷² Brækken, 2010, side 105

⁷³ Barsnes m.fl, 2004, side 26

⁷⁴ Skjevesland, 1995, side 105

⁷⁵ Brækken, 2010, side 105

konfirmantleder som opplever seg selv på lik linje som konfirmantene kan ha vanskeligheter med å forstå at det er alderen som gir en makt.

Det finnes mange eksempler på at både embedsautoritet og personlig autoritet blandes. Det er viktig for den som innehar disse autoritetene å være påpasselig.

Flere typer autoritet

Autoritet henger sammen med troverdighet og autensitet. En ungdom som føler at forkynneren er troverdig, ser da altså på forkynneren som en autoritet. Forkynnelsen trenger en forkynner som er troverdig⁷⁶.

En forkynners autoritet har flere sider og Skjevesland trekker i sin bok *Det skapende ordet* frem disse punktene:

- En forkynners bevissthet på oppgavene en har.
- En forkynners karisma.
- En forkynners faglige kompetanse gjennom en lang utdannelse. Dette kan være kunnskap om Bibelen, læretradisjoner og formidlingsevne.
- En forkynners formelle kallelse, i form av ordinasjonen.
- Den autoritet en får fra tilhørerne.

Alle disse punktene har elementer av både embedsautoriteten med tanke på lang utdannelse og faglig kompetanse⁷⁷, men også den personlige autoriteten gjennom det forholdet som bygges over tid mellom forkynner og tilhører. Autoriteten er noe man får, ikke noe man antar at man har⁷⁸.

Den tyske sosiologen Max Weber laget en rekke autoritetsformer hvor forståelsen av makt og autoritet står sentralt⁷⁹. Weber ser på autoritet som et "akseptert herredømme"⁸⁰ som gir en rett til å kommandere og en plikt til å adlyde ordre. Hvis autoritet skiller seg fra makt

⁷⁶ Andersen, 2006, side 164

⁷⁷ Skjevesland, 1995, side 104

⁷⁸ Trull, 2004, side 91

⁷⁹ Askeland, 1998, side 53

⁸⁰ Askeland, 1998, side 55

siden autoriteten er legitim, er det desto viktigere å forstå hvordan autoritet oppstår og hva slags grunnlag den har. Weber introduserte derfor tre idealformer for autoritet:

Legal autoritet

Denne typen autoritet beror seg på troen på lover og regler. Den henviser til offisielt vedtatte lover, regler og prosedyrer⁸¹. Her er det ikke personen som er i fokus, men de lover og regler som gir denne personen rett til å være en autoritet. Et typisk eksempel på dette ville vært en dommer eller jurist.

Charismatisk autoritet

Her er det lederen og dens egenskaper som er i fokus. Weber så nok på denne typen autoritet som den grunnleggende kilde til autoritet⁸² siden denne typen autoritet var klar på de over- og underordningsforholdene som er mellom forskjellige aktører⁸³. På den annen side har denne autoritetsformen små sjanser til å vare over tid siden den er så personavhengig. Charismatisk autoritet burde helst utvikles til en av de andre ledertypene, gjerne gjennom at autoriteten rutineres. På den måten videreføres autoriteten til ledere i kommende generasjoner. En avart av denne autoriteten er det som ofte praktiseres i kristent ungdomsarbeid hvor ledere ofte skiftes ut, men oppgavene og autoriteten i samarbeid med andre ledere blir beholdt. Dette er en autoritetstype som ikke fungerer godt i konfirmantarbeid, da konfirmantene lettere ser på personer de har tillit til som autoritetspersoner.

Tradisjonell autoritet

Her er det de lover og regler fra gammelt av som gjelder, for eksempel bibeltekster og lover fra Bibelen. Denne autoriteten står sterkt innenfor religiøse sammenhenger og kan ofte sees i sammenheng med det jeg skal ta opp under, nemlig å ha autoritet i Skriften. Dette er en type autoritet som ofte blir brukt i karismatiske sammenhenger.

⁸¹ Hougsnæs, 2003, side 79

⁸² Askeland, 1998, side 56

⁸³ Askeland, 1998, side 56

3.4.1 Autoritet i Skriften

Autoritet i Skriften er en autoritet som ikke bare legitimeres blant mennesker, men en har en autoritet som en som forvalter Guds ord på vegne av Gud. I en slik autoritet kreves det etisk bevissthet og klokskap av personene som innehar denne autoriteten⁸⁴. Dette kan være mennesker i stillinger i kirken eller i organisasjonslivet. Denne autoriteten blir legitimert i Skriften og med Den Hellige Ånds ledelse. I møte med konfirmanter har ledere med denne typen autoritet mye makt. Dette fordi lederen er i en posisjon hvor man har troverdighet og tillit fra konfirmantene sin side og man blir lyttet til. Konfirmantene har heller ingen "definisjonsmakt"⁸⁵ over kristne sannheter.

Denne typen autoritet er en del av den tradisjonelle autoriteten som er nevnt ovenfor. Mange forkynnere har brukt Paulus sine ord til hebreerne som sitt grunnlag for å ha autoritet:

*"Vær lydige mot lederne deres og rett dere etter dem! For de våker over sjelene deres og skal en gang avlegge regnskap. Sørg for at de kan gjøre det med glede, uten å sukke. Ellers blir det ikke til gagn for dere."*⁸⁶ (Hebr 13,17)

I sammenhengen med en forkynner og en menighet vil dette si at menigheten skal følge forkynneren (lederen) for å utføre Herrens arbeid. Autoritet får en om en leder menigheten, ikke ved å bestemme over dem. En forkynner med autoritet i Skriften får sin autoritet ved å holde på tradisjonelle verdier og påvirke livene til mennesker i menigheten slik at livene deres blir forandret og de kommer nærmere Gud⁸⁷. En forkynners autoritet skal brukes til å bygge kirke, undervise menigheten og til å utføre den prestatjenesten en forkynner har blitt kalt til. En forkynner har kraft i form av det budskapet en bringer til tilhørerne.

Nettstedet bibelsk-tro.no, som stiftelsen På Bibelens Grunn står bak⁸⁸, sier at Skriften er den høyeste myndigheten, ingenting som står der kan ankes, i motsetning til i en domstol.

⁸⁴ Brækken, 2010, side 106

⁸⁵ Brækken, 2010, side 106

⁸⁶ Hentet fra bibelen.no 8.5 2014

⁸⁷ Trull, 2004, side 94

⁸⁸ <http://bibelsk-tro.no/omoss.html> (lest 15. juni 2014)

Videre står det: *”Gjennom Ordet virker Den Hellige Ånd den tro som tror for Ordets egen skyld. Slik får Skriften høyeste autoritet for den enkelte.”*⁸⁹ Bibelen har samme autoritet som Gud selv og det er denne forbindelsen som er det eneste alternativet om man vil følge undervisningen i Det nye testamentet. Et menneske erkjenner at Skriften er den høyeste autoriteten når en har blitt overbevist av Den hellige ånd eller når en gjennom studier har kommet frem til den forståelsen at Skriften er den eneste sanne kilden en har til at Gud er jordens og himmelens skaper⁹⁰.

En slik autoritet møter nok ikke forståelse hos konfirmanter i Den norske kirke i dag. Det ville vært virkelighetsfjernt og lite troverdig å hevde dette foran et konfirmantkull i 2014. Denne autoritetstypen har lite til overs for historisk-kritisk lesing av Bibelen slik som dagens teologer i Den norske kirke lærer på teologistudiet og derfor hører denne autoritetstypen heller hjemme i mer karismatiske menigheter som ikke leser Bibelen på en slik måte.

3.4 Særpreget i forkynnelse for ungdom

Det er nok mange som ikke tenker over å ta spesielle hensyn når man kommer i den situasjonen at man skal ha en kveldsavslutning på Ten Sing eller en andakt på en konfirmantleir. Det er likevel noen momenter som det er viktig å ha i bakhodet. Det ble snakket litt i kapittel 2 om konfirmanten, men her vil jeg komme tilbake til konfirmanten og hva som særpreger forkynnelsen for konfirmanter. Denne gangen med spesielt blikk på hva som er viktig å ta hensyn til når man skal forkynne i til konfirmanter.

Konfirmanter er i en alder hvor det skjer mye i livet. I konfirmantalden, og i ungdomstiden generelt, er man på leting. Man prøver å finne svar på store spørsmål og mange vil gjerne finne meningen med livet. Midt oppe i dette kommer forkynnelsen i konfirmanttiden. En forkynner må møte konfirmantene med den kunnskapen om at det er mange spørsmål som vil stilles og mange meninger som vil utfordres. En forkynner kan i dette tilfellet forkynne evangeliet inn i en identitetsutviklende og trosutviklende fase i livet. Det er derfor ikke bare viktig å oppnå troverdighet og autoritet blant de unge, men også viktig å uttrykke interesse og nysgjerrighet for hvordan de unge oppfatter livet og hva de unge lurer på. Det å etablere

⁸⁹ <http://www.bibelsk-tro.no/08-02-11.html> (lest 18. mai 2014)

⁹⁰ <http://www.bibelsk-tro.no/08-02-11.html> (lest 18. mai 2014)

et fellesskap forkynnelsen kan skje i er viktig. Trivsel og miljø er viktig, og ikke minst et inkluderende fellesskap. På den måten kan ungdom være i et trygt og åpent miljø og tørre å stille spørsmål.

Målet for forkynnelsen er at den skal skape noe⁹¹. Den skal gjengi tanker. Tanker fra Bibelen, men på en livsnær og relevant måte for konfirmantene i dag. Gjerne med moderne ord, bilder, film og illustrasjoner, men de gamle tankene fra Bibelen må være der.

Mange som forkynner for ungdom er nok opptatt av å kontekstualisere budskapet. Mennesker i dag lever i en kultur, en kontekst. Dette gjør også ungdom. Ved å forstå dette, kan man forkynne Bibelens budskap inn i ungdommenes kontekst. Et eksempel som blir brukt i boken "*Vil du meg noe?*" er at da Det nye testamentet skulle oversettes til grønlandsk, var det ingen som visste hva et lam var. Oversetteren valgte da å oversette Guds lam med Guds selunge. På den måten ga dette mening for eskimoene⁹².

Det er vel og bra å kontekstualisere, men det er viktig å passe på at man ikke kontekstualiserer for mye. Det er ofte lett å falle i fella hvor en bare forkynner de enkle og fine bibeltekstene. En forkynner må våge å prate om de vanskelige bibeltekstene, de konfirmantene stiller spørsmål ved. Det at Bibelen har indre spenninger og motsetninger er ungdom flinke til å takle⁹³ og en forkynner må dermed ikke være redd for å snakke om dette. I tillegg til de indre spenningene i Bibelen, kan det være fordelaktig å trekke frem Bibelens rariteter⁹⁴, som at Gud skapte lyset første dagen, men først på fjerde dagen skapte han sola. Hva var det som ga lys da? Slike spørsmål kan hjelpe ungdommene med å henge med, og til å få frem det virkelige poenget. Det er viktig å huske på å respektere integriteten til konfirmantene. Å prøve og være noe man ikke er, kan bety at en ikke tar konfirmantene på alvor eller at en ikke respekterer dem. Man kan ha vansker med å få troverdighet og respekt som forkynner.

⁹¹ Barsnes m.fl, 2004, side 98

⁹² Barsnes m.fl, 2004, side 99

⁹³ Barsnes m.fl, 2004, side 100

⁹⁴ Barsnes m.fl, 2004, side 101

Ungdom setter pris på å være aktivt deltakende i forkynnelsen og på grunn av dette er det spesielt 3 praktiske måter som har blitt sentrale⁹⁵:

Bønnevandring

Tente lys, bønnelapper og kors som er tegnet i dåpsvann finnes i store mengder.

Bønnevandring aktiviserer menigheten. Ikke bare den ytre handlingen med å gå rundt i kirkerommet, men også den indre handlingen. Bønnevandringen har en forventning om en tosidig kommunikasjon, mellom Gud og bønnevandreren.

Lovsang

Lovsangen inviterer til samvær med Gud. I motsetning til salmene, som inneholder solid teologi og som fungerte som Bibel og en kilde til Guds ord i gamle dager, er lovsangen sin funksjon å være et middel for at den som synger skal synge direkte til Gud. Lovsangen har ikke den samme oppdragerfunksjonen som salmene hadde i gamle dager⁹⁶. Lovsang er ikke veldig mye brukt i Den norske kirke i dag og det er kanskje med god grunn. Mange lovsanger bruker ord som mange ungdom ikke bruker om Gud i dag, som *”Det er Deg som jeg elsker, mer enn tusen ord kan si, mer og mer for hver en dag”*⁹⁷.

Nattverd

Nattverd blir mer og mer vanlig blant konfirmanter. Dette er en aktiv deltakelse i gudstjenesten. Under nattverden kan man også tenne lys. Mens voksne har vegret seg for å gå til nattverd, har ungdommene gått til nattverd i samlet flokk. De er gjerne de første som reiser seg etter at *”kom, for alt er ferdig”* er sagt. Dette er delen i gudstjenesten hvor man kan være praktisk, man kan handle og gjøre noe aktivt. Nattverden er Guds handling med oss, og der er også vår samhandling med Gud.

⁹⁵ Tveitereid, 2009, side 177

⁹⁶ Tveitereid, 2009, side 178

⁹⁷ *”Det er deg som jeg elsker”* – Norsk lovsang fremført av UngFila, ungdomsarbeidet til Filadelfiamenigheten i Oslo

Dette er tydeligst i ungdomsarbeidet, ungdommene inviteres til å delta og det samme gjør Gud. Dette kan derfor også sees på som en variant av forkynnelse. Knut Tveitereid kaller disse tre praksisene for interaktive⁹⁸ og i dette spenningsfeltet mellom interaktivitet og Gud som handler i menneskene er det en type ungdomforkynnelse: Guds tiltale og ungdommenes svar, på en interaktiv måte.

3.5 Oppsummering

Et mål for forkynnelsen er at den skal skape noe i mennesket⁹⁹. Det skal skape gode gjerninger, gode tanker, håp og tro. I forkynnelsen er det mye en forkynner må være bevisst på.

Konfirmantene kommer til konfirmasjonsundervisning i en tid i livet der identiteten formes, de skal reflektere over livet og de store spørsmålene og de er på leting etter svar og mening. Forkynnelsen som konfirmantene møter må være livsnær, og den må være tydelig på at forkynneren tar konfirmantene på alvor.

Forkynnelse er kommunikasjon. 80% av all kommunikasjon skjer nonverbalt. Kroppsspråk, kroppsholdninger og ansiktsuttrykk er minst like viktige som det man sier. Det er mye som blir sagt bare med øynene og øynene kan være viktige i å fange opp signaler på om konfirmantene synes forkynnelsen er kjedelig eller uinteressant. Eller at konfirmantene blir berørt.

Verbal kommunikasjon, og da spesielt det muntlige verbalspråket, er kanskje den viktigste formen for kommunikasjon i forkynnelsen. Det er litt mer uformelt og man kan krydre språket med uhøytidelige ord og dialektuttrykk. Det merkes riktignok fort av konfirmantene om dette er påtatt eller ikke: Et forsøk på å være "kulere" enn man er faller ikke ofte i god jord.

Retorikken er viktig. Det å overtale mennesker kan oppleves som manipulativt. Retorikken må vurderes ut i fra etiske kriterier, i dette tilfellet nærhetsetikken, slik at retorikken ikke

⁹⁸ Tveitereid, 2009, side 178

⁹⁹ Barsnes m.fl, 2004, side 98

fører til misbruk og manipulasjon. Retorikken skal ha respekt for tilhørerne. Dette er spesielt viktig i en forkynnersituasjon og jeg kommer tilbake til dette i kapittel fem.

Troverdighet er spesielt viktig i møte med konfirmanter. Opplevs en forkynner som overlegen, selvgod eller skrytete, oppnår en lite troverdighet. En forkynner skal være tydelig og bruke seg selv. Det å ha tillit til en person, betyr ofte det samme som å oppleve denne personen som troverdig.

Ungdom ser på autoriteter på en annen måte enn tidligere. Ofte er det ikke embedsautoriteten man får i kraft av yrke eller lederstilling, men det er den personlige autoriteten som gjelder. Autoritet og troverdighet henger sammen og jeg kommer nærmere tilbake til maktbruk og avmakt i kapittel 5.

4. Nærhetsetikk

I de foregående kapitlene har jeg sett på konfirmanten, forkynneren og forkynnelsen og hva som særpreger forkynnelsen for ungdom. I dette kapitlet som omhandler nærhetsetikk vil jeg i all hovedsak konsentrere meg om Løgstrup sin etiske tenking i tillegg til at jeg kommer til å ta for meg profesjonsetikk.

Nærhetsetikken kommer til å bli verktøyet mitt for å belyse ulike spørsmål, som for eksempel om pathosargumentasjonen legger føringer på hvordan konfirmantene "må" føle, eller hvor troverdig en oppfattes i lys av en pathosargumentasjon.

4.1 Hva er nærhetsetikk?

Nærhetsetikken har to store tenkere som fra hvert sitt ståsted har utviklet teorier som kan kategoriseres innenfor nærhetsetikken, den ene, K. E. Løgstrup, skal jeg komme tilbake til litt senere i kapitlet. Den andre, Emmanuel Levinas kommer jeg til å nevne dette avsnittet, men ellers kommer jeg til å fokusere på Løgstrup, da Løgstrup sine tanker og teorier er bedre egnet for min redegjørelse av etiske utfordringer i neste kapittel.

Relevansen til nærhetsetikken i denne avhandlingen er delt i to. På den ene siden har nærhetsetikken stor betydning både psykologisk og praktisk-moralsk, for menneskers moralske erfaringer, både av ansvar og omsorg, men også av krenkelse og urettferdighet. Dette er erfaringer gjort i relasjon til andre mennesker. Det er i relasjonen til mennesker som står en nær at både ansvar og omsorg oppleves sterkest. På den andre siden kan det oppleves problematisk at nærhetsetikken ikke omfatter de mange, de fjerne og ikke-nære-relasjonene¹⁰⁰. Ansvaret må derfor utvides til å innebære "de andre" i tillegg.

Nærhetsetikken har ingen utarbeidet og enhetlig posisjon i moderne etikk, i motsetning til for eksempel konsekvensetikk¹⁰¹.

¹⁰⁰ Vetlesen, 1996, side 9

¹⁰¹ Vetlesen og Nortvedt, 1994, side 158

Nærhetsetikken ser på det nære forholdet mellom et "jeg" og et "du" som det grunnleggende etiske forholdet. Nærhet har minst to dimensjoner. På den ene siden finnes den fysiske nærheten mellom partene, og på den andre siden psykisk og emosjonell nærhet. Disse to dimensjonene trenger strengt tatt ikke opptre sammen. Det moderne storsamfunnet vi alle er en del av, med moderne teknologi og sosiale medier, har gjort det mulig å oppleve en nærhet selv til mennesker som befinner seg langt unna fysisk¹⁰², og dette har ført til at de to dimensjonene i stor grad har skilt lag. Det viktigste i den moderne utviklingen, sett i et moralsk lys, er at ens handlinger i det nære blir transportert, ved hjelp av mellommenn og medier, fra handlingens nære rom. I det moderne samfunnet vi lever i, sprenger flere og flere handlinger nærhetens gitte rammer.

Menneskers erfaring av en selv som et etisk subjekt, et "jeg", og som en etisk adressat, et "du", finnes i jeg-du forholdet¹⁰³. Ingen mennesker lever i en verden som et allerede ferdig etisk subjekt. Jeg-et blir et etisk subjekt i møte med du. Et etisk subjekt er en som både tar ansvar og viser respekt for andre. Den sentrale tanken i nærhetsetikken er at de sterkeste moralske føringene i menneskers liv og handlinger kommer fra det konkrete møte med "den andre"¹⁰⁴. I dette møtet blir menneskets ansvar for "den andre" gjeldende. Dette ansvaret er ikke frivillig, men heller et krav som hviler på et hvert menneskes skuldre. Denne forståelsen av møtet mellom et jeg og et du innebærer et nærmere perspektiv på hva en moralsk handling er; en moralsk handling handler om å svare den som ansvaret er for. Dermed viser handlingen en gjør tilbake på bestemte fenomener som er gitt forut for handlingen, og som handlingen er en respons på¹⁰⁵. Disse fenomenene kan for eksempel være tillit, åpenhet og barmhjertighet. Tillit og åpenhet er noe vi skal komme tilbake til senere.

I møte med et annet menneske kommuniserer man hele tiden mer enn det man sier, slik jeg var innom i forrige kapittel angående nonverbal kommunikasjon. Mennesker kommuniserer ikke bare ord, men også seg selv. I et hvert møte med et annet menneske er hele mennesket

¹⁰² Vetlesen, 1996, side 7

¹⁰³ Vetlesen og Nordtvedt, 1994, side 158

¹⁰⁴ Vetlesen, 1996, side 8

¹⁰⁵ Vetlesen, 1996, side 8

med på å kommunisere, med fakter, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og følelser. Ordene en sier kan ha noe å gjøre med en spesifikk sak, men ordene må ikke nødvendigvis ha noe å gjøre med mennesket som sier disse ordene. Er innholdet i det man sier saklig, er måten å si det på særegent for et hvert menneske¹⁰⁶. Stemme og toneleie er menneskers unike og personlige særpreg og særpreget er med på å kommunisere det en sier med ord, og en er personlig til stede i det mottakeren mottar, forholder seg til og svarer på, på sin egen, særpregede måte. I nærhetsetikken er det hovedvekt på at mennesker har en "gitt" avhengighet og sårbarhet og dette angår alle mennesker. Løgstrup, som jeg senere skal se nærmere på, kaller dette for interdependensen¹⁰⁷, altså at mennesker lever i gjensidig avhengighet til hverandre.

Henriksen og Vetlesen skriver i sin bok *Nærhet og distanse* at "nærhetsetikken har sin styrke i at den tar som utgangspunkt at mennesker er sårbare og avhengige vesener (...)" og dette er et viktig poeng i arbeidet med forkynnelse for konfirmanter. Jeg har tidligere vært inne på autoritet og troverdighet og for at å skape troverdighet blant konfirmantene er det viktig å ta hensyn til at de er i en aldersgruppe hvor de er ekstra sårbare i noen situasjoner, slik som for eksempel en forkynnelsessituasjon. Kirka skal være et sted hvor konfirmantene skal kunne komme med hele seg, også sin sårbarhet, og dermed er det viktig at denne blir tatt på alvor. Nærhetsetikken er med på å bringe frem viktige etiske spørsmål i en slik situasjon, slik som for eksempel forholdet mellom autoritet og makt.

Den danske etikkprofessoren Knud Ejler Løgstrup mener at nærhetsetikken forbinder "nærhet" med møtet mellom to mennesker, og selve etikken har utspring i møtet mellom to mennesker. I dette møtet frambringes kravene om ansvar og selve kravet får en adressat og et subjekt i disse to menneskene. Mennesker ber ikke om moralsk ansvar, det kommer automatisk, uten betingelser og uten å si noe om fordeler og ulemper ved det moralske ansvaret.

¹⁰⁶ Henriksen og Vetlesen, 2006, side 220

¹⁰⁷ Henrik og Vetlesen, 2006, side 224

4.1.1 Emmanuel Levinas

Emmanuel Levinas var en fransk filosof. Han er mest kjent for uttrykket "Den annens ansikt". Når "den andre" viser seg, og henvender seg til en, med sitt åpne ansikt er det noe en ikke forstår, men noe en må inkludere i sin verden¹⁰⁸, og dette kan ikke kontrolleres. I en samtale stilles en overfor den annens ansikt og i denne situasjonen skapes det en spenning i en, det skapes en skjevhet i møtet med den andre. Det umiddelbare behovet for å jevne ut denne skjevheten er en måte å beskrive ansvar på. Allerede i møtet med den andre står en i gjeld. Dette "tilbakebetales" ved å respondere på samtalen. Levinas mener riktignok at den like vektfordelingen er uopnåelig.

Menneskers moralske intuisjoner og prinsipper er knyttet til menneskers erfaring med å være menneske blant mennesker. Levinas sier at moral inngår i selve tilværelsen til menneskene,¹⁰⁹ og vi kan ikke se bort i fra den moralske dimensjonen i tilværelsen. En møter den moralske fordringen hver gang en møter et annet menneske, dette er ikke noe en har valgt. Mennesker er sårbare og trengende skapninger, dette er heller ikke noe en har valgt og det er disse ikke-valgte vilkårene ved menneskers tilværelse som gjør at omsorg og ansvar har noen å være for. Å være i en situasjon med et annet menneske er å befinne seg i en moralsk situasjon. Det å være i en moralsk situasjon kjennetegnes ikke ved at et menneske opptrer "moralsk riktig" eller "godt" i den gitte situasjonen, men det kjennetegnes ved at mennesket har et valg om å gjøre godt eller ondt, situasjonen en er i gir en mulighet til å opptre enten godt eller ondt. Om mennesker til en hver tid alltid, og i alle situasjoner, var gode ville den moralske fordringer være et tomt begrep¹¹⁰.

4.2 Knud Ejler Løgstrup

K. E. Løgstrup (1905-1981) var en dansk professor i etikk ved Universitetet i Aarhus. Han var også filosof og teolog.

¹⁰⁸ Eide m.fl, 2003, side 53

¹⁰⁹ Henriksen og Vetlesen, 2006, side 219

¹¹⁰ Henriksen og Vetlesen, 2006, side 219

4.2.1 Den etiske fordring

*”Det er vort menneskeliv til, at vi normalt mødes med naturlig tillid til hinanden.”*¹¹¹ Slik starter Løgstrup bok ”Den etiske fordring”. Denne setningen sier ved første øyekast at grunntanken i Løgstrup sin etikk er at den tilliten mennesker blir møtt med av et annet menneske gjør at en blir stilt ovenfor krav om å ta vare på hverandre¹¹². Den etiske fordringen kan defineres slik: Man skal ta vare på det av din nestes liv som du har i din makt.

I vår moderne verden, vet vi godt at vi ofte møter andre mennesker med alt annet enn tillit. Til dette sier Løgstrup at kravet melder seg uansett om man møter et menneske med tillit eller med fiendtlige øyne. Det som gir tillit betydning for etikken er riktignok denne forståelsen: *”At vise tillid betyr at utlevere seg selv”*¹¹³. Det etikken springer ut av, er at i all kommunikasjon så utleverer en seg selv. At et menneske forholder seg til seg selv betyr at en ikke har en oppførsel man kan observere, men at mennesket har gjort en prestasjon som en må innstille seg på, enten positivt eller negativt. Prestasjonen et menneske gjør får et annet menneske til å innstille seg på de forventinger og krav andre stiller til en¹¹⁴. Løgstrup peker på at selvutlevering kan bestå av forskjellige ting, slik som å slå an en bestemt tone i samtalen. En trenger ikke være tillitsfull for å utlevere seg selv, det holder å kun oppsøke et annet menneske. Dette kaller Løgstrup for interpersonalitet¹¹⁵. Det å være i relasjoner med andre mennesker betyr at man må våge seg frem for å bli imøtekommet.

Sveind Andersen sier i sin artikkel om K. E. Løgstrups etikk at Løgstrup selv påpeker at en kun kan vise omsorg for andre mennesker om man ser bort fra seg selv¹¹⁶. Anerkjenner en den etiske fordringen kan en ikke gjøre krav på en gjengjeldt handling fra det andre mennesket. Fordringen har to sider; innholdet og kravet om omsorg, som er en direkte konsekvens av interdepedensen på den ene siden. På den andre siden - ensidigheten. Ensidigheten ser på et menneskes liv som en gave, så en kan aldri kreve noe i gjengjeld for sine handlinger. Fordringen krever med andre ord en selvoppofrende tanke.

¹¹¹ Løgstrup, 2008, side 17

¹¹² Andersen, 1996, side 60

¹¹³ Løgstrup, 2008, side 18

¹¹⁴ Andersen, 1996, side 60

¹¹⁵ Andersen, 1996, side 61

¹¹⁶ Andersen, 1996, side 62

Fordringen går ut på å ta vare på medmenneskers liv ved å gjøre gode handlinger, men hvordan kan en vite hva som er gode handlinger? Det er ikke en god handling å gjøre det den andre uttrykker at den vil du skal gjøre, da ville en vært ettergivende. Den etiske fordringen krever en selvstendig handling som en selv må finne ut av hva er, basert på skjønn, fantasi og forståelse. En kan fort spørre seg når en leser dette hvordan man kan unngå overgrep og overbeskyttethet. Løgstrup påpeker her at ansvaret for en person aldri kan overføres til en annen person¹¹⁷. En har ikke ansvar for den andres personlighet, vilje eller selvstendighet. En person skal behandles som et selvstendig vesen og alle skal behandles individuelt. Løgstrup legger stor vekt på å respektere at den andre må være herre i sitt eget liv. Den etiske fordring krever altså ikke bare omsorg for en annen person, men den krever også respekt for den andre personens tanker, tro og liv. Det å vise respekt for den andre innebærer i tillegg at en oppfatter den andre som en person som deler samme vilkår som en selv, nemlig at en er ansvarlig for sitt eget liv¹¹⁸.

Løgstrup snakker om såkalte livsytringer¹¹⁹ som opprinnelig kom som et motsvar til Kierkegaard, og som handlet om nestekjærligheten, men som han senere har utviklet videre til å bli en korreksjon av synspunktet i Den etiske fordring. Ifølge Sveind Andersen mener Løgstrup nå at den selvoppofrende ivaretagelsen av en annens liv ikke nødvendigvis er resultatet av en fordring¹²⁰. Livsytringen er spontan i den grad at det ikke er en overveid beslutning som fremkaller den. Livsytringen oppstår i møtet med en annen. Løgstrups spontane og suverene livsytringer er fenomener som tillit, kjærlighet, barmhjertighet, talens åpenhet, oppriktighet og troskap¹²¹.

Både respekt og omsorg er to viktige begreper i denne avhandlingen. Derfor skal jeg komme tilbake til disse to begrepene i neste kapittel.

¹¹⁷ Løgstrup, 2008, side 39

¹¹⁸ Andersen, 1996, side 64

¹¹⁹ Andersen, 1996, side 66

¹²⁰ Andersen, 1996, side 67

¹²¹ Andersen, 1996, side 66

4.3 Profesjonsetikk

Profesjonsetikken er ikke en ny teori eller en ny tanke. Profesjonsetikken tar utgangspunkt i nærhetsetikken og ser denne i lys av det å være i et arbeidsforhold med en sjef og en arbeidstaker.

Profesjonsetikken handler ikke kun om institusjoner og bedrifter og etikken de måtte bidra til. Profesjonsetikken handler om arbeidstakere som i sin arbeidshverdag møter mennesker, ansikt til ansikt. Slik gjør også forkynneren på en konfirmantsamling i kirka, eller på en gudstjeneste. I disse situasjonene må arbeidstakeren, i vårt tilfelle forkynneren, ta en hel del beslutninger og valg som har konsekvenser. Det er moralske sider ved disse valgene. Profesjonsetikken handler om disse møtene med mennesker, ansikt til ansikt.

Møtet med mennesker er handlingsorientert¹²². Etikk kan ofte bli definert som en organisert form for normativ refleksjon, men profesjonsetikk handler også om handlingene man gjør. De etiske problemstillingene man møter er ikke bare teoretiske, men også praktiske problemstillinger. Handlingsfokuset har derfor en innvirkning på den etiske refleksjonen. Handlingene må skje der og da, en kan ikke lese seg opp på temaet og eventuelle løsninger, og så treffe en konklusjon. Hovedpoenget er at tenkingen ikke handler om å få med alle sider av en sak, men at man tenker så mye som det er nødvendig for å kunne avgjøre hvilken handling som er best i den situasjonen en er i¹²³. Det handler derfor om å finne de viktigste og mest utslagsgivende argumentene for å begrunne en forsvarlig handling.

Det er viktig å tenke på at møtet med andre mennesker er faglig og/eller saklig fordi det er arbeidstakerens faglige kompetanse som er grunnen til møtet. Mennesker møtes fordi en av dem har en faglig kompetanse og et yrkesmessig ansvar for møtet. Det er ingen personlige forbindelser mellom dem. Som en forkynner som møter konfirmanter i kraft av at forkynneren er en prest eller ungdomsleder som møter konfirmantene fordi de er konfirmanter. Presten eller ungdomslederen møter konfirmantene på vegne av kirka. Dette er en form for profesjonell makt hvor makten er asymmetrisk fordelt. En har ikke et

¹²² Christoffersen, 2005, side 64

¹²³ Christoffersen, 2005, side 64

likeverdig maktforhold og begge i relasjonen er klar over dette. Et slikt maktforhold kan friste til å ta i bruk virkemidler i en forkynnelsessituasjon som er illegitime med tanke på omsorg, respekt og ansvar. Presten har en makt som ikke konfirmanten har. En tar utgangspunkt i det faglige en vil formidle i møtet med de andre og det er den profesjonelle som må ta ansvar for å gjøre det som er etisk riktig.

4.3.1 Makt

Jeg har tidligere snakket om interpersonalitet og det å våge seg frem for å bli imøtekommet. Dette kan bli problematisk om det kun er den ene parten som våger seg frem og gjør seg selv sårbar i møte med et annet menneske. Da har det andre mennesket makt over en. Her bruker Løgstrup ikke bare uttrykket interpersonalitet, men også interdependens, altså at det er et vekslende forhold mellom selvutlevering og makt¹²⁴. Selvutlevering kan betraktes som en alminnelig side av livet. En kommuniserer i en samtale ved hjelp av ord og fakter og disse ordene og faktene sier noe om hvem en er. Ved å gjøre dette, utleverer vi oss selv¹²⁵. Samtalepartneren kan da reagere på denne samtalen på ulik måte. Ifølge Løgstrup kan en enten reagere med omsorg, ødeleggelse, ivaretagelse eller utnyttelse. Det som er anstrengende er at en fratras et siste alternativ, nemlig å være nøytral. Et møte mellom to mennesker blir aldri nøytralt og det vil alltid være en situasjon hvor en enten kan hemme eller fremme den andres liv. Dette betyr altså at en alltid har makt over hverandre.

I møte med et annet menneske står man i en slik maktposisjon at man har et valg – en kan utnytte maktposisjonen og handle på den andres bekostning eller så kan en ta vare på den andres liv. Løgstrup formulerer det som ”omsorg eller ødeleggelse”¹²⁶. Samspillet mellom selvutlevering og makt er en bestemt kjensgjerning ved menneskenes liv.

4.3.2 Ansvar

Ansvar og etikk er ofte to ord som hører sammen. De brukes om hverandre og det er vanskelig å finne situasjoner som handler kun om ansvar, eller kun om etikk. I Store Norske Leksikon blir ansvar definert slik: *”Ansvar, forpliktelse til å stå til rette, gjøre rede, bære*

¹²⁴ Andersen, 1996, side 61

¹²⁵ Eide m.fl, 2003, side 67

¹²⁶ Løgstrup, 2008, side 30

*utgiftene for noe. Man skjelner gjerne mellom moralsk og juridisk ansvar*¹²⁷.” Nærheten mellom mennesker innebærer et moralsk ansvar, slik vi tidligere har vært inne på. Løgstrup sin forståelse av ansvar er ganske lik. Løgstrup sier at fordi vi er knyttet til hverandre som mennesker og er viklet inn i hverandres liv, har vi ansvar for hverandre¹²⁸. Etikken, og også ansvaret, er en konsekvens av en erkjennelse om at menneskers liv er knyttet sammen i et skjebnefellesskap og derfor har ansvar for hverandre.

Levinas begynner med en radikal snuoperasjon av den alminnelige oppfattelsen av ansvar. Levinas snakker om et ubetinget ansvar. Ansvar føler en på grunn av den andre og ansvaret går bare i en retning, fra en selv til den andre. Det er ingen andre som har, eller kan overta, det ansvaret en blir pålagt i møte med den andre. Ansvaret blir derfor ens egen sak.

Ansvaret er betingelsesløst og absolutt, det er der uansett. Om den andre gjengjelder dette, er utelukkende den andres sak og det berør ikke ens eget ansvar for den andre.

Selve ”ur-opplevelsen” av ansvar er ifølge Levinas når den andre henvender seg til en og en blir tiltalt. Da må en stå til rette for å svare på tiltalen. Det en opplever er et forsvarsløst ansikt hos ”den andre” som tiltaler en med en moralsk appell. Dette ansiktet er noe en er avhengig av for å få forbindelse med det som er utenfor ens egen verden. Ansvaret, slik det blir opplevd i møtet med den andre, er utgangspunktet for samspillet mennesker i mellom.

Møtet mellom mennesker er asymmetrisk, som det tidligere er nevnt. Dette fordi en opplever seg selv innenfra. Den andre er den eneste som med sikkerhet kan vite om en eksisterer. Ens bevissthet om seg selv får en gjennom den andres formidling av den andres opplevelser av en selv. Sosialt samspill er alltid en slik veksling, mellom å se andre innenfra eller å se seg selv innenfra. Når en ser den andre innenfra erfarer en det moralske ansvaret¹²⁹ for den andre. Denne erfaringen tar en med seg over i et tilskuerperspektiv hvor en, sammen med medmennesker, utvikler regler og normer for rettferdighet og fordeling av ansvar. Dette kalles det rettslige ansvaret.

¹²⁷ <http://snl.no/ansvar> (lest 2. juni 2014)

¹²⁸ Eide m.fl, 2003, side 76

¹²⁹ Eide m.fl, 2003, side 77

Rettferdighet og det rettslige ansvaret er en prosess en aldri kommer i mål med. Det kan alltid forbedres. Det som trekker det rettslige ansvaret i retning av enda mer ansvar er det enkelte menneskets opplevelse av å måtte svare på tiltale fra den andre.

4.3.3 Tillit

Tillit er et nøkkelord, både i forkynnelsen som jeg tidligere har snakket om, men også i det nærhetsetiske. Det finnes to typer tillit som jeg nå skal ta for meg, nemlig den umiddelbare og spontane tilliten og den tilliten som utvikles og vokser frem over en lengre periode. I den tilliten som utvikles og vokser frem etter hvert, er erfaringene man gjør med hverandre som medmennesker viktige. Det er den tilliten som vokser frem over en lengre periode man opplever mest i møte med konfirmanter, i og med at man bruker en tid på å bli kjent og å utvikle relasjoner konfirmantene seg i mellom og mellom konfirmantene og konfirmantlederen.

Tillit innebærer at man gir noe av seg selv til et medmenneske, eller at man investerer noe av personlig art i møtet med den andre. Det som investeres oppleves som verdifullt.

Menneskelivet er slik at mennesker er vevd inn i hverandres liv¹³⁰. Bare i henvendelsen til den andre ligger det en utlevering av en selv. Dersom denne utleveringen ikke blir besvart, kan dette føre til usikkerhet og kanskje irritasjon. Dersom en opplever at dette skjer, vil en huske det til neste gang og eventuelt trekke seg tilbake og være tilbakeholden med neste utspill. Vissheten om at en aldri kan vite sikkert hvordan den andre reagerer, eller hvordan mennesker en tror en kjenner vil oppføre seg, vil være der.

Tillit involverer en grad av frivillighet. Når en person utleverer seg selv og legger deler av sitt liv i den andres hånd, skjer dette på grunn av en personlig frihet¹³¹. Samtidig som man gjør dette frivillig, gir man også makt til den andre. En grunn til å tro at en vil gi fra seg makt er troen på at det andre mennesket vil en vel. En relasjon basert på tillit er grunnen til at man i vekslende grad tør å slippe kontrollen og å vise sårbarhet. En felles tro på at en vil hverandre vel er viktig her.

¹³⁰ Eide m.fl, 2003, side 93

¹³¹ Eide, m.fl, 2003, side 94

4.3.4 Respekt

Å tiltale medmennesker med respekt inkluderer et potensiale og en mulighet for at noe blir til mellom mennesker. Menneskets indre beskrives som en polyfoni¹³² som ikke kan fattes ved hjelp av analyser, men bare gjennom å bli hørt der og da, i det mellommenneskelige møtet. Skal man få til et levende og godt fellesskap mellom konfirmanter og konfirmantledere, forutsetter dette en direkte og helhetlig forbindelse mellom konfirmanter og konfirmantleder/forkynner. Det er viktig å møte konfirmantene med evnen til, og bevisstheten om, å møte hver enkelt konfirmant, se den enkeltes verdi, unikhhet og særpreg. Det er en forskjell mellom det å forholde seg til en konfirmant på grunnlag av hvordan en har lært at man skal gjøre det og på det å se hele konfirmanten som den den er. Å forholde seg til en konfirmant slik fagbøkene sier, er ikke alltid det riktige å gjøre, og kan oppfattes som splittende. Fagbøkene kan ta utgangspunkt i en helt annen virkelighet enn den forkynneren opplever i konfirmantgruppa og det er derfor viktig å ha dette i bakhodet når man møter konfirmantgruppa. Å kontekstualisere er viktig, ikke bare i forkynnelsen, men også når man leser fagbøker. Mange tenker også annerledes, eller har andre ideer, enn det fagbøkene sier, og ofte er dette med på å skape en forkynners troverdighet i en gruppe. Det å se konfirmantene som de de er vil føre til en integrering og en inkludering i et fellesskap.

Å tiltale konfirmanter med respekt kan være begynnelsen på en utviklingsprosess som foregår ikke bare hos konfirmanten, men også hos konfirmantlederen. Dette kan bidra til en relasjon som er levende og dynamisk og hvor konfirmantene får tillit og sikkerhet nok til å vise hvem de er og hva de vil.

4.4 Oppsummering

Den etiske fordringen handler ikke kun om hvordan en skal behandle andre mennesker, den handler også om hvordan en forholder seg til menneskelivet generelt til sitt eget liv. Etikken som er knyttet til den etiske fordringen er preget av en slags dobbelthet som omhandler å ta stilling til hva som er den rette handlingen ovenfor andre mennesker, men også å ta stilling til ens eget liv.

¹³² Eide m.fl, 2003, side 83

Som jeg var inne på tidligere er tillit knyttet sammen med etikk og moral. Løgstrup mener at en utlevering av seg selv i tillit er knyttet sammen med en etisk fordring. Dette betyr at det som blir utlevert til en i en tillitsrelasjon, må også bli ivaretatt. En anerkjenner denne tilliten ved å ta vare på det som blir utlevert¹³³. Løgstrup snakker om at tillitens etiske fordring er å hjelpe den andre til å utvide sin horisont.

¹³³ Eide m.fl, 2003, side 94

4.5 Operasjonalisering

Til neste kapittel, som vil være mitt drøftingskapittel, vil jeg ta opp følgende:

1. Hvordan forholder nærhetsetikkens tanker om makt og maktbruk seg til autoritet slik jeg snakket om i kapittel 3?
2. Hvordan kan Løgstrup sin tanke om tillit vise seg i en forkynners troverdighet?
3. Hvordan kan nærhetsetikkens syn på ansvar og respekt være aktuelt i temaet om konfirmantens integritet og sårbarhet?

5. Hvilke etiske dilemmaer belyser nærhetsetikken?

I dette kapitlet kommer jeg til å drøfte etiske dilemmaer som har kommet frem gjennom de tre foregående kapitlene, i samsvar med min problemstilling. Jeg vil derfor minne om denne igjen: ”På hvilken måte kan nærhetsetikken belyse etiske utfordringer knyttet til forkynnerens autoritet og troverdighet og konfirmantens integritet og sårbarhet i forbindelse med forkynnelse for konfirmanter?”

Etter dette vil det følge en konklusjon og et blikk mot veien videre.

5.1 Nærhetsetikken og autoritet/makt

Jeg har både i kapittel 3 og 4 vært inne på en forkynners autoritet¹³⁴ og maktbegrepet i nærhetsetikken¹³⁵.

Nærhetsetikken ser på makt som noe som veksles på mellom to samtalepartnere i en samtale. Løgstrup snakker om interdependensen som betyr at det er et vekslende forhold mellom selvutlevering av seg selv og makt. I en samtale veksler man mellom å utlevere seg selv og å ha makt over den som utleverer seg selv. I en relasjon mellom en konfirmant og en forkynner finner vi ikke denne type makt i like stor grad. I denne relasjonen er det et asymmetrisk maktforhold hvor maktforholdet ikke er vekslende, men makten i stor grad kun hos forkynneren. Et slikt maktforhold gir forkynneren en makt som ikke konfirmanten har og en kan bli fristet til å ta i bruk illegitime virkemidler for å oppnå målet med forkynnelsen. Et eksempel på illegitimt virkemiddel i forkynnelsen kan være overdrevent bruk av pathos-argumentasjon¹³⁶. En pathos-argumentasjon skal appellere til tilhørerens følelser. Det å tillegge unge, sårbare konfirmanter følelser de kanskje ikke vil – eller burde – ha, er et etisk dilemma. Det å ville skape bestemte følelser kan oppleves respektløst og det kan ha

¹³⁴ Se 3.3.2

¹³⁵ Se 4.3.1

¹³⁶ Se 3.2.1

innvirkning på både forkynnerens troverdighet og konfirmantenes tillit til forkynneren. I nærhetsetikken inngår moralen i møtet mellom mennesker, og en møter den moralske fordringen hver gang en møter et annet menneske. Mennesker er sårbare og det betyr at en må vise respekt og omsorg. Det er avgjørende at forkynnelsen skjer i etisk akseptable rammer uten noen form for maktmisbruk eller manipulasjon. Derfor er pathos-argumentasjon noe en bør være oppmerksom på da dette kan oppleves som manipulasjon. Manipulering er ikke bare etisk uakseptabelt, men det er også etiske aspekter knyttet til resultatet av en slik maktbruk: Ungdom som manipuleres til en tro vil i aller verste fall ofte få dypere identitetskriser og senvansker med å takle hverdagen. På bakgrunn av dette mener jeg at mange ungdommer også kan få et anstrengt forhold til kirka og får en vond konfirmasjonstid.

Forkynneren har en dobbel maktposisjon i forhold til konfirmantene. Det er viktig å være klar over de to typene makt en forkynner har: Man har makt i kraft av å være forkynner, og man har makt på grunn av aldersforskjellen mellom forkynner og konfirmant. Forkynnere bør derfor være selvkritiske, og på vakt, mot tendenser både til manipulering, maktbruk og et bevisst bruk av sin autoritære rolle. Med dette vil jeg hevde at en makt som kommer i form av aldersforskjell kan være vanskeligere å forstå enn en makt som kommer gjennom det å være forkynner. Jo vanskeligere det er å forstå at en faktisk har makt over noen, desto vanskeligere er det også å forstå og å avdekke eventuelle maktmisbruk. Det er også en mulighet for ubevisst maktmisbruk.

Maktmisbruk er stikk i strid med det nærhetsetikken sier om maktbruk. Man skal bruke den makten man har til å gjøre det gode for et annet menneske og ikke hva som er best for ens egen del. Alle har rett og plikt til å være herre over eget liv og en har gått for langt å ville det beste for det andre mennesket når en ikke bare vil bestemme hva som er det beste å gjøre for den andre, men også vil bestemme den andres reaksjoner og oppfatninger på det en gjør mot den andre¹³⁷. Dette er grunnen til at en må opptre med varsomhet når man er klar over at man innehar en maktposisjon i forhold til konfirmantene.

¹³⁷ Christoffersen, 2005, side 86

Den makten en forkynner innehar, mener jeg burde brukes til konfirmantenes beste. Dette samsvarer også med Løgstrup sin etiske fordring om å gjøre det beste for alle.

5.1.2 Åndelig makt

En person med karisma kan fort få en åndelig maktposisjon i en konfirmantgruppe. Har forkynneren et godt forhold til konfirmantene, er det forkynneren som kan innta en slik maktposisjon.

En åndelig makt kan sammenlignes med de som mener de har en autoritet i Skriften. Dette er en del av den tradisjonelle autoriteten hvor bibelske tekster og lover var de gjeldende normene. Denne autoriteten blir legitimert i Skriften og ved Den hellige ånd. Innehar en forkynner en slik autoritet, har en mye makt over konfirmanter da de er i en sårbar og påvirkelig fase i livet hvor de er på jakt etter sin egen identitet og personlighet. En forkynner blir lyttet til og trodd på og konfirmantene har heller ingen "definisjonsmakt" over kristne sannheter som forkynneren har mer kunnskap om en konfirmantene. Jeg vil påstå at denne typen autoritet nok ikke møter tillit eller respekt hos dagens konfirmanter, men den kan likevel misbrukes i form av forsøk på manipulasjon og autoritetsbruk ovenfor sårbare konfirmanter på jakt etter identitet og en mening med livet.

Å bli oppmerksom på hvilke måter en har makt på, og hvem en har makt over, er viktig. En konfirmant er sårbar og kommer inn i konfirmasjonstiden med hele seg og hele sin livshistorie. Midt oppe i dette skal en forkynner forkynne Guds ord, og ha som mål at forkynnelsen skal skape noe i konfirmantene, slik som for eksempel nysgjerrighet, en begynnende tro eller refleksjoner om livet generelt.

Det er i nærhetsetikken et fokus på møtet mellom mennesker og at man har et ansvar for å ta vare på sine medmennesker og å vise omsorg og dette er viktig med tanke på forkynnelse og maktbruk.

En person med åndelig makt har ofte også mye kunnskap om Bibelen og den kristne tro. Til dette hevder jeg at denne kunnskapen ikke skal brukes for å fremme ens egne synspunkter, men den skal brukes til konfirmantenes beste og på en slik måte at konfirmantene selv kan

lære, tenke og reflektere. Dette er også i tråd med *Plan for trosopplæring* sitt mål for konfirmanttiden.

5.2 Løgstrups tillitstanker og forkynnerens troverdighet

Troverdighet er viktig. I den verdenen konfirmantene lever i i dag med sosiale medier og påvirkning fra alle kanter i livet, er det viktig med stabile og trygge voksenpersoner som konfirmantene føler tillit til. Tillit betyr i mange sammenhenger det samme som troverdighet og ungdommer ser på en person de har tillit til som en troverdig person. Konfirmantene etterspør tydelige forkynnerpersoner som gir av seg selv og sitt liv. En forkynnerperson som lever et liv og tar det med seg inn i forkynnelsen oppnår både tillit og troverdighet hos konfirmantene. Løgstrup sier at det er når man utleverer seg selv man viser tillit. I nærhetsetisk lys betyr det at om en forkynner og utleverer seg selv, og bruker sitt liv og sine erfaringer aktivt i forkynnelsen, viser forkynneren tillit til konfirmantene og en oppnår da lettere å få tillit tilbake fra konfirmantene.

Tillit innebærer at man gir noe av seg selv til et medmenneske. I all kommunikasjon med andre mennesker utleverer man seg selv, slik jeg snakket om i avsnittet ovenfor. Tillit kan oppfattes som om man investerer noe i et annet menneske. Denne investeringen kan oppfattes som verdifull og settes pris på. Jeg mener at en slik investering også vil sette spor hos konfirmantene og verdsettes. Man må møte konfirmantene med åpenhet og tillit i stedet for med forutinntatthet og klare ideer om hvordan konfirmantene er som gruppe eller som enkeltindivider. Jeg mener at dette er nærhetsetikkens viktigste poeng: Mennesket må møtes som et unikt og særegent menneske. Det er først når en møtes og har latt seg berøre av hverandre, gjennom for eksempel verbal kommunikasjon, at en står overfor det etiske valget om en skal gå med på å ta hensyn til den andre behov og eventuelt hvordan dette skal gjøres. Før dette skjer er en ifølge nærhetsetikken ikke i stand til å ta en slik avgjørelse.

Jeg mener det er et problem om forkynneren ikke klarer å leve et helt og integrert liv. Det å ikke oppnå tillit og/eller troverdighet hos konfirmantene kan være problematisk. En mistillit

eller ikke oppnådd troverdighet vil føre til at forkynnelsen ikke "når gjennom" og kan gjøre konfirmantene mer usikre og sårbare enn det de allerede er.

Menneskelivet er slik at vi er vevd inn i hverandres liv, sier Løgstrup. Bare i henvendelsen til den andre ligger det en utlevering. Bli ikke denne utleveringen besvart, kan dette føre til usikkerhet og irritasjon. En slik usikkerhet kan være med på å skape dårlig stemning i gruppa, men bidra til å krenke sårbarheten til konfirmanten. Jeg har tidligere vært inne på Løgstrups livsytringer, blant dem tillit; disse er spontane og definitive. De er ikke bestemt fra før og hva som fremkaller dem avgjøres fra situasjon til situasjon. Livsytringene er fenomener som finnes i tilværelsen og som så oppstår mellom mennesker, og de er følelsesmessige og tillitsbyggende. Jeg mener derfor det kan være lurt av en forkynner å ikke motarbeide dem, men heller bygge videre på dem og bruke dem slik at det kan skape en tillitsrelasjon til konfirmantene. Konfirmantene setter pris på ekthet. Det at Løgstrup gir de spontane og uplanlagte livsytringene en plass i etikken gir en forkynner et solid fundament for å bruke hele seg i forkynnelsen. For å gi plass for det spontane og umiddelbare. Dette skaper større troverdighet og tillit. Det er også lurt av en forkynner å gi rom for konfirmantenes spontane livsytringer. Det å gi rom for disse viser at en forkynner respekterer konfirmantene som de hele menneskene de er og at en tar konfirmantene på alvor. Dette mener jeg er svært viktig når man skal bygge opp en tillitsrelasjon. Dette er en relasjon som kan bli svært betydningsfull for mange ungdommer, ikke bare under konfirmasjonstiden, men også i etterkant.

5.3 Nærhetsetikkens syn på ansvar og respekt i møte med konfirmantens integritet og sårbarhet

Løgstrup har et fokus på å respektere at "den andre" bestemmer over eget liv. Dette er viktig i en forkynnersammenheng. Konfirmantene bestemmer over eget liv og har derfor rett til å bestemme hva de vil ta inn over seg av forkynnelsen og ikke. En forkynner har da heller ikke lov til, i følge nærhetsetikken, å pålegge hva en konfirmant skal føle eller tenke. Det er viktig å respektere konfirmantenes integritet når det gjelder dette.

Konfirmantene er i en alder hvor de har et stort behov for å bli sett og akseptert, både i en stor gruppe, men også individuelt. For å kunne gjøre dette må en forkynner la seg berøre og la konfirmantene få komme inn i ens eget liv. Ifølge både Levinas og Løgstrup er dette essensielt for å kunne gi omsorg og respekt ovenfor medmennesker. Det å by på seg selv viser også at man tør å vise omsorg for andre.

Signifikante andre, altså tillitspersoner som kan rettlede og gi råd, er personer som har stor påvirkningskraft på konfirmantene. Det er viktig at disse tillitspersonene ikke bruker ting de vet om fra før, for eksempel familieforhold, sosiale problemer eller personlige opplevelser på en slik måte at det krenker integriteten til konfirmanten. Dette er heller ikke i tråd med den etiske fordring om å ville den andre vel. Tillitspersonene er i et nærhetsforhold med konfirmantene og dette forholdet innebærer et moralsk ansvar. Livene våre er knyttet til hverandre og dermed har vi også ansvar for hverandre. Dette ansvaret er utgangspunkt for et godt samspill mellom konfirmant og tillitsperson. Det burde være et mål for en forkynner å bli en slik tillitsperson for konfirmantene.

Sårbarhetsbegrepet er et hyppig brukt begrep i hverdagspråket. Sårbarhet kan være positivt, som i den positive åpenheten ungdommen innehar, men det er en risiko og utsatthet i sårbarheten. Det er en risiko for at ungdommene føler seg krenket og tråkket på om en forkynner ikke er forsiktig og opptre med respekt. Dette mener jeg er viktig å huske på når en forkynner; en forkynner må opptre med respekt og varsomhet for å ikke krenke ungdommene man forkynner til. Når en forkynner bevisst benytter seg av denne negative sårbarheten er det i tillegg til å være maktmisbruk, også respektløst overfor konfirmanten. Man tar da ikke hensyn til nærhetsetikkens tanke om at selv om man skal ta vare på den andres liv ved å gjøre gode handlinger, så må man huske på at man ikke kan bestemme over noen. Et hvert menneske bestemmer over sitt eget liv. Nærhetsetikken peker på at alle mennesker har en gitt sårbarhet og avhengighet og dette er det viktig å være bevisst på som forkynner. Denne sårbarheten må ikke utnyttes. Mennesker lever i gjensidig avhengighet til hverandre og på bakgrunn av dette mener jeg at kirka skal være et sted hvor denne avhengigheten ikke blir utnyttet, men heller brukt for å bringe fram konfirmantenes potensialer som medmennesker og særegne individer.

I profesjonsetikken som jeg har tatt utgangspunkt i i denne avhandlingen er fokuset på handlingen og at møtet med mennesker er handlingsorientert. I møte med etiske problemstillinger som makt, maktmisbruk, respekt og krenkelse av integritet skal de taes stilling til på en praktisk måte og ikke bare på en teoretisk måte; dette er høyst aktuelt for forkynnere som skal forkynne for konfirmanter. På grunn av dette er fokuset på handlingen og ikke hvordan en ville løst det i teorien. Det handler om å finne de viktigste og mest avgjørende argumentene for å begrunne en handling man har gjort. Dette mener jeg er særs viktig i en forkynnelsessituasjon der ting skjer fort og det må handles fort. Ord blir kanskje sagt før man aner det og spørsmål kommer opp når en minst venter det. Dette bekrefter bare viktigheten av å ha fokuset på en handlingsorientert nærhetsetikk.

6. Et blikk på veien videre

Jeg har i denne avhandlingen hatt fokus på relasjonen mellom konfirmanten og forkynneren. Konfirmantene skal gjennom sitt konfirmantår være med på både gudstjenester, undervisning og forkynnelse. Forkynnelsen skal gjerne skje integrert med andre oppgaver, men det er viktig at konfirmantene får mulighet til å stille spørsmål og å reflektere rundt store spørsmål som tro, tvil og håp.

Å være bevisst at man forkynner for ungdom er viktig. Det å kontekstualisere budskapet man vil ut med gjør det lettere å nå ut med budskapet. Alle mennesker lever i en kontekst, og å forkynne inn i denne konteksten vil ikke bare være med på å bidra til forståelse for Bibelen, men en viser da også en forståelse og respekt for ungdommers hverdag slik den er i dag. Dette er også med på å skape tillit og forståelse. Ungdom uttrykker at de setter pris på å være med i forkynnelsen og det vil være viktig for en forkynner å forstå dette og for eksempel bruke bønnevandring, lovsang og/eller nattverd i forkynnelsen.

Den etiske fordringen handler ikke kun om hvordan en skal behandle andre mennesker, men den handler også om hvordan en forholder seg til eget liv og menneskelivet generelt. Den etiske fordring sier noe om hvordan en er som person og ens verdier og holdninger. Man må ikke bare ta stilling til hva som er det beste for andre, men man må også ta stilling til sitt eget liv.

Nærhetsetikken har ikke bare positive sider. Slik jeg ser det, er en svakhet ved nærhetsetikken at den bygger på en grunnleggende holdning hos mennesket til å ville gjøre den andre godt. Dette er avhengig av hva jeg mener er en god handling eller ikke, og av min evne til å la "den andre" komme inn i mitt liv med sin fordring, som igjen vil gi meg antydning til hva som er den andres behov og hva den andre opplever som gode handlinger. Om evnen til å slippe en annen inn på mitt liv ikke er til stede, er ikke veien langt fra å ville det beste for noen til at det kan oppleves som overgrep eller krenkelse av ens eget liv.

Problemstillingen i denne avhandlingen har vært hvordan nærhetsetikken kan belyse etiske dilemmaer i forkynnelsen for konfirmanter. Nærhetsetikken peker på viktige temaer slik som maktbruk, tillit og respekt. På forhånd tenkte jeg at nærhetsetikken ikke ville bli så viktig, men der tok jeg feil. Nærhetsetikken viser seg å være et viktig verktøy for å belyse etiske dilemmaer i forkynnelsen for sårbare konfirmanter som er midt i en tid hvor identitet skapes, og tro og tvil er viktige spørsmål for hvem en er og hvem en skal bli. Det viktigste i nærhetsetikken er bevisstheten om at jeg har en annens liv i min hånd og jeg skal gjøre gode handlinger mens jeg har ansvaret. Husker man på det, er man langt på vei. Det er også viktig å ha en bevisst holdning til at selv om jeg vil den andre personen det beste, så må jeg ha et våkent øye for hva den andre personen uttrykker er det beste for en.

Det å ha en bevisst holdning til nærhetsetikken slik jeg ser det, vil ikke hindre krenkelser av konfirmanters integritet eller overdreven maktbruk for godt, men det gjør at sjansene for at det skjer minsker kraftig. Ved å være bevisst på at en har en del av en annens liv i sin hånd, slik Løgstrup sier det, vil bevisstheten rundt hvordan en oppfører seg ovenfor konfirmantene være nok til at overdreven maktbruk og krenkelser ikke skjer i altfor stor grad. Nærhetsetikken kan ivareta konfirmantenes sårbarhet ved at forkynneren er tydelig på den omsorgen og respekten forkynneren har til konfirmantene. Sårbarhet må ikke utnyttes, den må respekteres og taes vare på som en uvurderlig verdi som konfirmantene har med seg inn i konfirmantgruppen.

Slik jeg ser det er nærhetsetikken et godt verktøy til hvordan man på en best mulig måte kan unngå overdreven maktbruk, mistillit og krenkelser i en konfirmant-forkynnerrelasjon. Den etiske fordring går ut fra tanken om å ville den andre vel, og ikke hva som er best for meg som forkynner, eller hva som er riktig av meg som person å gjøre. Forkynnere må være seg bevisst på makten de har i det å være prest, kateket, ungdomsarbeider eller rett og slett en voksenperson som er til stede i konfirmantenes liv hver uke.

Litteratur

Aagre, Willy. 2003. *Ungdomskunnskap: hverdagslivets kulturelle former*. Bergen: Fagbokforlaget

Andersen, Leif. 2006. *Teksten og tiden – en midlertidig bog om forkyndelsen. Bind 2*. Fredricia: Kolon forlag

Andersen, Sveind. 1996. "K.E. Løgstrups etik" i *Nærhetsetikk*. Arne J. Vetlesen (red.). Oslo: Gyldendal Ad Notam

Andersen, Øyvind. 1995. *I retorikkens hage*. Oslo: Universitetsforlaget.

Askeland, Harald. 1998. *Ledere og lederroller. Om ledere og lederroller i den lokale kirke*. Trondheim: Tapir forlag

Barsnes, Hilde, Andreas Hegertun, Margit Lovise Holte, Knut Tveitereid, og Einar Weider. 2004. *Vil du meg noe? Forkynnelse for ungdom*. Oslo: IKO-forlaget

Brunstad, Paul Otto. 1998. *Ungdom og livstolkning: En studie av unge menneskers tro og fremtidsforventninger*. Trondheim: Tapir forlag

Brækken, Gaute. 2010. "Når makt spiller inn" i *Grenser som skaper: Hvordan møte utsatte og sårbare ungdommer i trosopplæringen*. Elisabeth Torp og Gaute Brækken (red.). Oslo: IKO-forlaget

Christoffersen, Svein Aage (red.). 2005. *Profesjonsetikk*. Oslo: Universitetsforlaget

Day, David, Jeff Astley og Leslie J. Francis. 2005. *A reader on preaching*. Hants: Ashgate

Dahl, Øyvind. 2013. *Møter mellom mennesker. Innføring i interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal

Den norske kirke. 1998. *Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke* Bokmål[utg.] utg./ed. Oslo: Kirkerådet. Hentet fra www.kirken.no 29. januar 2014

Den norske kirke. 2007. *Gud gir - vi deler : plan for trosopplæring i Den norske kirke* Oslo: Kirkerådet, Hentet fra www.kirken.no 29. januar 2014

Eide, Hilde og Tom Eide. 1996. *Kommunikasjon i relasjoner*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Eide, Solveig Botnen, Hans Herlof Grelland, Aslaug Kristiansen, Hans Inge Sævareid og Dag G. Aasland. 2003. *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk*. Bergen: Fagbokforlaget

Evenshaug, Oddbjørn og Dag Hallen. 2001. *Barne og ungdomspsykologi. 4. reviderte utgave.* Oslo: Gyldendal akademisk

Henriksen, Jan – Olav og Arne J. Vetlesen. 2006. *Nærhet og distanse. Grunnlag, verdier og etiske teorier i arbeid med mennesker.* Oslo: Gyldendal Akademisk

Hermstad, Gunnhild Nordgaard. 2010. "Grenser som skaper" i *Grenser som skaper: Hvordan møte utsatte og sårbare ungdommer i trosopplæringen.* Elisabeth Torp og Gaute Brækken (red.). Oslo: IKO-forlaget

Hjertenæs, Magnar. 2004. "Ungdomstid, identitet og kvalifisering" i *Ungdom i rørsle vol. 2,* redigert av Jan Ove Ulstein, Trondheim: Tapir forlag

Holmqvist, Morten. 2007. *Jeg tror jeg er lykkelig... Ung tro og hverdag.* Oslo: Kloster forlag

Hougsnæs, Marit Halovrsen. 2003. "Legitimitet som leder i kirken" i *Ledelse i kirken.* Harald Askeland, Frank Grimstad og Marit H. Hougsnæs. Oslo: Kirkens arbeidsgiverorganisasjon

Kirkerådet. 1998. *Håndbok til Plan for konfirmasjonstiden i Den norske kirke* Oslo: Kirkerådet

Kjeldsen, Jens E. 2006. *Retorikk i vår tid. En innføring i moderne retorisk teori.* Oslo: Spartacus forlag

Løgstrup, Knud E. 2008. *Den etiske fordring. 3. utgave.* Viborg: Gyldendal.

Magelssen, Øystein. 1994. *På terskelen til Guds møterom. Kristen forkynnelse blant ungdom i religionspedagogisk og aktuelt praktisk-teologisk perspektiv.* Spesialavhandling i systematisk teologi, Det teologiske menighetsfakultet

Morland, Kjell Arne. 2007. *Å forkynne Guds storverk - retorikk for kristen forkynnelse og bibelbruk.* Oslo: Verbum forlag

Rørvik, Harald. 1991. *Yrkesetikk for pedagogisk arbeid.* Trondheim: Tapir forlag

Skjevesland, Olav. 1995. *Det skapende ordet. En prekenlære.* Oslo: Universitetsforlaget

Sørvig, Berit Sivertsen. 2010. "Sårbarhet og utvikling" i *Grenser som skaper: Hvordan møte utsatte og sårbare ungdommer i trosopplæringen.* Elisabeth Torp og Gaute Brækken (red.). Oslo: IKO-forlaget

Trull, Joe E. og James E. Carter. 2004. *Ministerial ethics.* Grand Rapids: Baker Academic

Tveitereid, Knut. 2009. "I interaktivitetens navn? Forkynnelse i grensesnittet mellom evangeliet, kirken og kulturen" i *Grensesprengende. Forkynnelse for ungdom 15-18 år.* Bård Mæland og Hans Austnaberg. Trondheim: Tapir akademiske forlag

Van Seter, Arthur. 2004. *Preaching and ethics*. St. Louis: Chalice Press

Vetlesen, Arne Johan (red.). 1996. *Nærhetsetikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Vetlesen, Arne Johan og Per Nortvedt. 1994. *Følelser og moral*. Oslo: Ad Notam Gyldendal

Weihe, Hans-Jørgen Wallin. 1997. *Relasjonsarbeid og kommunikasjon*. Oslo: Tano Aschehoug

Øystese, Rune. 2000. "Unges religiøse univers - en empirisk undersøkelse av konfirmanter tro" i *Troen er løs*. Leif Gunnar Engedal og Arne Tord Sveinall (red.). Trondheim: Tapir akademiske forlag

Nettsider

<http://www.bibelsk-tro.no/08-02-11.html> (lest 18. mai 2014)

<http://bibelsk-tro.no/omoss.html> (lest 15. juni 2014)

<http://snl.no/ansvar> (lest 2. juni 2014)

[http://www.nob-](http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=integritet&bokmaal=+&ordbok=bokmaal)

[ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=integritet&bokmaal=+&ordbok=bokmaal](http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=integritet&bokmaal=+&ordbok=bokmaal) (lest 4. juni 2014)

<http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=retorikk&begge=+&ordbok=begge> (lest 4. juni 2014)

www.bibelen.no (2011-oversettelsen)